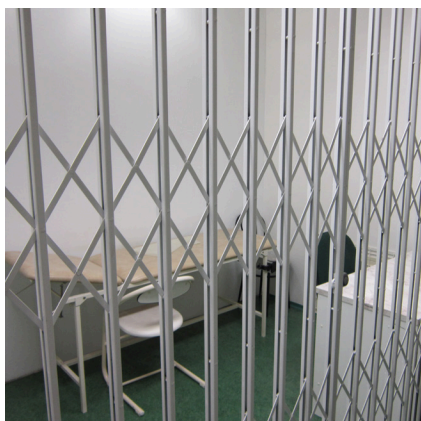

ombudsman
veřejný ochránce práv

ZABEZPEČOVACÍ DETENCE

ZPRÁVA
ZE SYSTEMATICKÝCH NÁVŠTĚV

2019

ombudsman
veřejný ochránce práv

ZABEZPEČOVACÍ DETENCE

ZPRÁVA
ZE SYSTEMATICKÝCH NÁVŠTĚV 2019

Veřejný ochránce práv

Údolní 39, 602 00 Brno

informační linka: **+420 542 542 888**

telefon (ústředna): **+420 542 542 111**

e-mail: podatelna@ochrance.cz

www.ochrance.cz

www.facebook.com/verejny.ochrance.prav

www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/veznice/

ISBN 978-80-87949-88-7

POSLÁNÍ OCHRÁNCE

Již od roku 2001 ochránce chrání osoby před nezákonným či jinak nesprávným jednáním nebo nečinností správních úřadů a dalších institucí. Tehdy má právo nahlížet do úředních či soudních spisů, žádat úřady o vysvětlení a může bez ohlášení provádět místní šetření. Shledá-li pochybení úřadu a nepodaří se mu dosáhnout nápravy, může informovat nadřízený úřad či veřejnost.

Od roku 2006 ochránce plní úkoly národního preventivního mechanismu podle Opčního protokolu k Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Systematicky navštěvuje zařízení, v nichž se nacházejí osoby omezené na svobodě, a to jak z moci úřední, tak v důsledku závislosti na poskytované péči. Cílem návštěv je posílit ochranu před špatným zacházením. Svá zjištění a doporučení ochránce zobecňuje v souhrnných zprávách z návštěv a na jejich základě formuluje standardy zacházení. Návrhy na zlepšení zjištěného stavu a odstranění případného špatného zacházení ochránce směřuje jak k samotným zařízením a jejich zřizovatelům, tak k ústředním orgánům státní správy.

V roce 2009 byl ochránce pověřen rolí národního tělesa pro rovné zacházení a ochrany před diskriminací (equality body) v souladu s právem Evropské unie. Přispívá tedy k prosazování práva na rovné zacházení se všemi osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ, národnost, pohlaví, sexuální orientaci, věk, zdravotní postižení, náboženské vyznání, víru nebo světový názor. Za tím účelem poskytuje pomoc obětem diskriminace, provádí výzkum, zveřejňuje zprávy a vydává doporučení k otázkám souvisejícím s diskriminací a zajišťuje výměnu dostupných informací s příslušnými evropskými subjekty.

Od roku 2011 ochránce rovněž sleduje zajištění cizinců a výkon správního vyhoštění.

Počínaje lednem 2018 zastává ochránce také funkci monitorovacího orgánu pro naplňování práv zakotvených Úmluvou o právech osob se zdravotním postižením a pomáhá také cizincům-občanům Evropské unie, kteří žijí nebo pracují v České republice. Poskytuje jim informace o jejich právech a pomoc při podezření na diskriminaci z důvodu státní příslušnosti. Při tom spolupracuje se zahraničními orgány, které mají obdobné poslání vůči českým státním příslušníkům.

Ke zvláštním oprávněním ochránce patří právo podávat Ústavnímu soudu návrhy na zrušení podzákoných právních předpisů, právo vedlejšího účastenství před Ústavním soudem v řízení o zrušení zákona či jeho části, právo podat správní žalobu k ochraně veřejného zájmu či návrh na zahájení kárného řízení s předsedou či místopředsedou soudu. Ochránce také může doporučit vládě přijmout, změnit či zrušit zákon.

Ochránce je nezávislý a nestranný, z výkonu své funkce je odpovědný Poslanecké sněmovně, která ho zvolila. Má jednoho voleného zástupce, kterého může pověřit výkonem části své působnosti. Se svými poznatky ochránce průběžně seznamuje veřejnost prostřednictvím médií, internetu, sociálních sítí, odborných seminářů, kulatých stolů a konferencí. Nejdůležitější zjištění a doporučení shrnuje zpráva o činnosti veřejného ochránce práv předkládaná každoročně Poslanecké sněmovně.

OBSAH

POSLÁNÍ OCHRÁNCE.....	3
ÚVODNÍ SLOVO.....	5
SHRNUTÍ.....	7
I) Seznam použitých zkratek.....	8
II) Zabezpečovací detence v České republice.....	9
1. Pojem zabezpečovací detence.....	9
2. Právní úprava.....	9
3. Podmínky uložení zabezpečovací detence.....	10
4. Trvání a ukončení zabezpečovací detence.....	11
5. Standardy zacházení s chovanci.....	11
6. Charakteristika ústavů.....	12
III) O systematických návštěvách.....	13
IV) Zjištění z návštěv.....	14
1. Používání mříží v kontaktu s chovanci.....	14
2. Zamykání na celách během dne.....	16
3. Nedostatečná nabídka terapeutických aktivit.....	18
4. Chybějící operační manuál.....	18
5. Nemožnost nosit vlastní oblečení.....	19
6. Nedostatečná odlišnost od výkonu trestu odnětí svobody.....	21
7. Další zjištění.....	22
V) Systémové úvahy o zabezpečovací detenci.....	23
1. Podmínky pro změnu ochranného léčení na zabezpečovací detenci.....	23
2. Retroaktivní změna ochranného léčení na zabezpečovací detenci.....	25
3. Ukládání zabezpečovací detence vedle trestu odnětí svobody.....	27
4. Vycházky mimo objekt ústavu.....	28
VI) Analýza rozhodnutí o uložení zabezpečovací detence.....	29
1. Úvod.....	29
2. Výsledky empirického výzkumu.....	30
3. Shrnutí analýzy rozhodnutí.....	43

ÚVODNÍ SLOVO

Od roku 2009 bylo do právního řádu zavedeno nové ochranné opatření – zabezpečovací detence. Na přelomu let 2017 a 2018 jsem se rozhodla poprvé provést preventivní systematické návštěvy míst, kde se zabezpečovací detence vykonává. Jejich cílem bylo zmapovat situaci a podmínky výkonu zabezpečovací detence s ohledem na prevenci špatného zacházení. Pokládala jsem si však i otázky, jaký je smysl tohoto opatření a zda je s ohledem na něj zabezpečovací detence funkční.

Dobu devíti let jsem považovala za dostatečně dlouhou na to, aby praxe zabezpečovací detenci prověřila a vyvstaly její případné nedostatky. K provedení systematických návštěv mě vedla i naplňující se kapacita ústavů pro výkon zabezpečovací detence. Ke zmapování situace jsem také využila analýzu rozhodnutí soudů o uložení zabezpečovací detence, jejíž výsledky uvádím v závěru zprávy.

V pozadí veškerých úvah o zabezpečovací detenci vždy je vyvažování mezi povinností státu chránit společnost před nebezpečným jednáním osob a na druhé straně respektování práv těchto osob.

Zabezpečovací detence nemá být ukládána pouze kvůli trestnému činu (nebo činu jinak trestnému) spáchanému v minulosti. Stejně důležité je také zhodnocení, zda konkrétní osoba může v budoucnosti spáchat závažný trestný čin¹. Pobyt v zabezpečovací detenci tak není trestem, ale ochranným (preventivním) opatřením. Podmínky výkonu zabezpečovací detence se tedy musejí pozitivně odlišovat od podmínek výkonu trestu odnětí svobody a umožňovat naplnění této ochranné funkce.

Zabezpečovací detence byla zavedena jako reakce na problematické aspekty výkonu ochranného léčení v psychiatrických nemocnicích. Od počátku byla koncipována jako ochranné opatření pro ty pachatele, kteří představují pro společnost mimořádné nebezpečí. Jak ukázala analýza rozhodnutí o uložení zabezpečovací detence, legislativní změny rozšiřující možnosti ukládání detence i na případy méně závažné jsou v praxi poměrně často využívány. To pokládám

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv

1 Dorothee von Arni. THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS' CASE-LAW AND ITS CONSEQUENCES, REGIONAL SEMINAR ON DANGEROUS OFFENDERS 19-20 January 2016, Yerevan, Armenia. [cit. 26. 4. 2018]. S. 9. Dostupné z: <https://rm.coe.int/168070cbae>.

za znepokojující. Zpochybňuje se tím účel ochrany společnosti. Vede mě to též k otázce, zda je za současného stavu zabezpečovací detence vždy opatřením přiměřeným nebezpečnosti chovance.

V této souhrnné zprávě čtenářům předkládám zjištění ze systematických návštěv, své úvahy o institutu zabezpečovací detence a závěry vyplývající z výzkumu rozhodnutí o uložení zabezpečovací detence.

SHRNUTÍ

1

Téměř veškerý kontakt odborných zaměstnanců a zdravotnického personálu s chovanci při individuálních i skupinových terapiích probíhal přes mříže.

2

Chovanci byli uzamčeni na cele i při plném využití nabízených aktivit přibližně 16 hodin ve všední dny a až 20 hodin o víkendu.

3

Především v důsledku nedostatku personálu měli chovanci nedostatek aktivit odpoledne a během víkendů.

4

Prostředí ústavů se nedostatečně odlišovalo od prostor výkonu trestu odnětí svobody.

5

Analýza rozhodnutí nepotvrdila zásadní vliv legislativních změn na počet uložených zabezpečovacích detencí. Je však patrný narůstající počet změn ochranného léčení na zabezpečovací detenci.

I) Seznam použitých zkratek

CPT – Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

Úmluva – Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, vyhlášená ve Sbírce zákonů pod č. 209/1992 Sb.

Kancelář – Kancelář veřejného ochránce práv

Listina – Listina základních práv a svobod, vyhlášená ve Sbírce zákonů pod č. 2/1993 Sb.

NGŘ – nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky

NGŘ o zabezpečovací detenci – nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 19/2015, kterým se stanoví podrobnosti výkonu zabezpečovací detence

trestní řád – zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů

trestní zákon – zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

trestní zákoník – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

VS ČR – Vězeňská služba České republiky

GŘ VS ČR – generální ředitelství Vězeňské služby České republiky

zákon o veřejném ochránci práv – zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů

zákon o vězeňské službě – zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů

zákon o výkonu trestu – zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů

zákon o zabezpečovací detenci – zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence, ve znění pozdějších předpisů

Zpráva je zpracována podle právního stavu ke dni 31. 8. 2018, pokud není v textu uvedeno jinak.

II) Zabezpečovací detence v České republice

1) Pojem zabezpečovací detence

Zabezpečovací detenci popisuje komentář k trestnímu zákoníku jako „nejpřísnější druh ochranného opatření, jehož zavedení do právního řádu České republiky bylo provedeno s účinností od 1. 1. 2009 (...). Je prostředkem ochrany společnosti před zvláště nebezpečnými duševně nemocnými osobami (popř. i před osobami závislými na návykových látkách), u nichž nemůže splnit svůj účel ochranné léčení. Ochrana společnosti, jako hlavní účel zabezpečovací detence, se před takovými osobami zajišťuje jejich časově neomezenou izolací ve zvláštních detenčních ústavech střežených Vězeňskou službou ovšem s tím, že během výkonu zabezpečovací detence se na tyto osoby působí různými léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy tak, aby na základě jejich výsledků bylo dosaženo stavu, kdy je možno změnit zabezpečovací detenci na ústavní ochranné léčení. Jde o opatření, které má odlišný výkon (léčebné a jiné programy), včetně střežení, od ochranného léčení i výkonu trestu odnětí svobody. Důvodem jejího zavedení byly i obtíže související s výkonem ochranného léčení u určitého druhu nepřizpůsobivých odsouzených (např. sexuálních sadistů, agresorů apod).“²

2) Právní úprava

Podmínky přímého uložení zabezpečovací detence (§ 100) a změny z ochranného léčení (§ 99 odst. 5) stanoví trestní zákoník (popř. zákon o soudnictví ve věcech mládeže § 21). Procesní úpravu změny z ochranného léčení (§ 351a) a nařízení výkonu, výkon, změnu výkonu, upuštění od výkonu a trvání zabezpečovací detence stanoví trestní řád (§ 354–357).

Podrobnosti způsobu výkonu zabezpečovací detence stanoví zákon o zabezpečovací detenci.

Na výkon zabezpečovací detence také mimo jiné dopadá vnitřní předpis VS ČR NGŘ o zabezpečovací detenci, vnitřní řády a nově také operační manuály jednotlivých ústavů.

Bezprostřední souvislost s výkonem zabezpečovací detence má také zákon o vězeňské službě, zákon o zdravotních službách³ a specifických zdravotních službách⁴ a s nimi související podzákonná a interní normotvorba VS ČR.

2 Antonín DRAŠTÍK aj. Trestní zákoník. Komentář. In: ASPI pro Windows verze 2015. [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer, 2015 [cit. 20. 8. 2008]. 3264 s., komentář k § 100. ISBN: 978-80-7478-790-4.

3 Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů.

4 Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.

3) Podmínky uložení zabezpečovací detence⁵

Soud může zabezpečovací detenci uložit přímo po spáchání trestného činu nebo činu jinak trestného, a to ve dvou případech obligatorně a ve dvou případech fakultativně. Nebo soud může rozhodnout o změně ochranného léčení na zabezpečovací detenci.

Základní podmínkou společnou všem níže uvedeným podmínkám pro uložení zabezpečovací detence je **subsidiarita zabezpečovací detence** ve vztahu k ochrannému léčení, proto tuto podmínku již dále neuvádím. Zabezpečovací detenci lze tedy uložit, pouze pokud by ochranné léčení nevedlo k dostatečné ochraně společnosti.

Přímé uložení OBLIGATORNÍ (§ 100 odst. 1 trestního zákoníku)

1)	2)
a. zločinb. zmenšená přičetnost nebo stav vyvolaný duševní poruchouc. upuštění od potrestání (§ 47 odst. 2 trestního zákoníku)	a. čin jinak trestný se znaky zločinub. nepřičetnostc. pobyt na svobodě je nebezpečný

Přímé uložení FAKULTATIVNÍ (§ 100 odst. 2 trestního zákoníku)

3)	4)
a. zločinb. stav vyvolaný duševní poruchouc. pobyt na svobodě je nebezpečný	a. zločinb. návyková látkac. předchozí odsouzení nejméně na dva roky

Změna ochranného léčení na zabezpečovací detenci (§ 98 odst. 5 trestního zákoníku)

- 5) za podmínek pro přímé uložení zabezpečovací detence (viz výše)
- 6) ochranné léčení neplní účel nebo ochranné léčení nezajišťuje dostatečnou ochranu společnosti (útěky, násilí, odmítání vyšetření, léčby)

5 Uvedený výčet podmínek je zjednodušený. V podrobnostech odkazují na: ŠKVAIN Petr. Zabezpečovací detence v systému trestních sankcí. In Scheinost M., Válková, H. a kol.: Sankční politika a její uplatňování. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí IV.). Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. S. 132 a násl. ISBN 978-80-7338-154-7. [cit. 24. 8. 2018]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/429.pdf>.

4) Trvání a ukončení zabezpečovací detence

Zabezpečovací detence potrvá, dokud to vyžaduje ochrana společnosti. Soud nejméně jednou za dvanáct měsíců a u mladistvých jednou za šest měsíců přezkoumá, zda důvody pro její další pokračování ještě trvají.⁶

Výkon zabezpečovací detence je zpravidla ukončen změnou na ochranné léčení nebo propuštěním na svobodu.⁷

5) Standardy zacházení s chovanci

Při posuzování zacházení s chovanci a hodnocení podmínek, ve kterých žijí, vycházím mj. ze standardů CPT k výkonu trestu odnětí svobody a psychiatrickým nemocnicím⁸, Evropských vězeňských pravidel⁹ a doporučení k nebezpečným pachatelům¹⁰. Odkazují také na doporučení výboru CPT České republiky a rozhodnutí ESLP.

6 Ustanovení § 100 odst. 5 trestního zákoníku.

7 Ustanovení § 100 odst. 6 trestního zákoníku a § 355 a § 357 trestního řádu.

8 Od výkladu podaného CPT (při posuzování porušení zákazu špatného zacházení) se lze sice odchýlit, avšak taková odchylka musí být velmi důkladně a přesvědčivě odůvodněna. V opačném případě, pokud nějaký orgán veřejné moci relevantní výklad podaný CPT ignoruje či se s ním nedostatečně vypořádá, ohrožuje základní ústavní hodnotu, již je podle čl. 1 odst. 2 Ústavy vázanost České republiky závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva. Viz bod 59 nálezů ÚS ze dne 27. 10. 2015, sp. zn. I. ÚS 860/15.

9 Doporučení Rec (2006) 2 Výboru ministrů Rady Evropy k Evropským vězeňským pravidlům.

10 Doporučení výboru ministrů Rady Evropy – Recommendation CM/Rec(2014)3 of the Committee of Ministers to member States concerning dangerous offenders, [cit. 27. 4. 2018]. Dostupné z: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805c649d (dále jen Doporučení Rec(2014) 3 Výboru ministrů Rady Evropy k nebezpečným pachatelům).

6) Charakteristika ústavů

V České republice jsou v současné době dva ústavy pro výkon zabezpečovací detence, a to v Brně a Opavě. V Brně je ústav zřízen při Vazební věznici Brno a v Opavě při Věznici Opava. Kapacita ústavů je průběžně navyšována. Zároveň se však objevují úvahy o založení dalšího ústavu až pro 200 chovanců. Nejčastěji zvažovanými možnostmi je zřízení ústavu ve Vazební věznici Pankrác nebo Věznici Jiřice.¹¹

Ústav pro výkon zabezpečovací detence Brno se nachází v rámci areálu Vazební věznice Brno a slouží jako nástupní pro všechny muže i ženy, jimž byla uložena zabezpečovací detence.

Pro výkon zabezpečovací detence je určena samostatná budova, která je však přímo propojena s vězeňskou nemocnicí. Budova ústavu je rozdělena do 4 pater R0-R3. Na patře R3 jsou umístěni chovanci s mentálním postižením a chovanci s poruchami osobnosti (+3 chovankyně), na patře R2 jsou chovanci s poruchami osobnosti a psychotici, na patře R1 probíhají pouze terapie, nejsou tam umístěni chovanci, na patře R0 jsou ubytovány výhradně ženy (4 chovankyně). Na patře R0 bylo zřízeno 7 nových cel.

Počet umístěných osob v době systematické návštěvy činil 25 chovanců a 7 chovankyň.

Ústav pro výkon zabezpečovací detence Opava je zřízen od února 2013 a nachází se v objektu Věznice Opava na Krnovské ulici. Chovanci jsou přemísťováni do Opavy až po úvodní stabilizaci a pozorování v Ústavu pro výkon zabezpečovací detence Brno. V ústavu byli umístěni v době návštěvy pouze muži.

Ústav je rozdělen na pět oddílů VZD 1 – VZD 5. VZD 1 je v budově 2 (přední) a jsou zde soustředěni převážně chovanci s mentálním postižením. Na tomto oddílu se nachází 11 cel. Oddíly VZD 2 – 5 se nacházejí v budově 3 (zadní). Jedná se o dvě stejná nadzemní patra rozdělená vždy na levý a pravý oddíl mříží s výstupem do schodiště uprostřed (tzn. VZD 2 a 3, VZD 4 a 5). Na každém z těchto oddílů v zadní budově je 6 až 7 cel.

Mimoto byli ještě tři chovanci umístěni v době systematické návštěvy v prostorech uzavřeného oddílu v přední budově (bývalý oddíl výkonu kázeňských trestů), všichni tři samostatně na celách. V tomto prostoru se také nacházela izolační místnost.

Celkem tedy 37 cel na 5 ubytovnách. Počet umístěných osob v době systematické návštěvy činil 47 chovanců a celková kapacita ústavu byla 50 chovanců.

11 Detenci pro nebezpečné pachatele je nedostatek, v Brně ji rozšířili [online]. Česká justice. Poslední změna 17.8.2018 15:53 [20. 8. 2018]. Dostupné z: <http://www.ceska-justice.cz/2018/08/detenci-nebezpecne-pachatele-nedostatek-brne-rozsirili/>.

III) O systematických návštěvách

Na konci roku 2017 a začátku roku 2018 provedli zaměstnanci Kanceláře systematickou návštěvu obou ústavů pro výkon zabezpečovací detence.

Systematické návštěvy proběhly neohlášeně, na místě však vždy s vědomím ředitele věznice. Provedením návštěv jsem pověřila zaměstnance Kanceláře, kterými byli právníci Kanceláře a externí konzultanti Kanceláře – psychologové a lékař – psychiatr.

Ze systematických návštěv jednotlivých ústavu jsem vydala samostatné zprávy dostupné na webových stránkách a v evidenci stanovisek ochránce¹². Vzhledem k tomu, že zprávy jsou pouze dvě a pokrývají všechny ústavy pro výkon zabezpečovací detence zřízené v dané době v České republice, poukazuji v této zprávě pouze na nejzávažnější a společná zjištění. V detailech pak odkazuji na jednotlivé zprávy a zveřejněná vyjádření ústavů pro výkon zabezpečovací detence k nim.

Na prevenci špatného zacházení s chovanci se kromě veřejného ochránce práv podílejí rovněž krajská státní zastupitelství, která v ústavech provádějí dozor nad dodržováním právních předpisů¹³ a CPT.

12 Zpráva z brněnského ústavu je dostupná na <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5970> a z opavského ústavu na <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6426>.

13 Ustanovení § 40 zákona o výkonu zabezpečovací detence.

IV) Zjištění z návštěv

1) Používání mříží v kontaktu s chovanci

Využívání mříží nebo přítomnost dozorce může být překážkou při vytváření vztahu důvěry mezi odborným personálem a chovanci.

Terapeutické místnosti a prostory lékařských vyšetřoven byly vybaveny dělicími mřížemi. Při aktivitách, které probíhaly v těchto prostorách, byly mříže zataženy mezi odborným personálem a chovanci, nebo se aktivity účastnili dozorcí.

Realizace veškerého kontaktu psychiatrů a psychologů s chovanci při individuální i skupinové terapii přes mříž kritizoval v souvislosti s návštěvou Ústavu pro výkon zabezpečovací detence Brno již v roce 2014 CPT jako bránící utvoření skutečně terapeutického vztahu a také to považoval za potenciálně ponižující.¹⁴

Ohledně zastavení vedení psychiatrických vyšetření přes mříže se České republiky dotazoval i Výbor proti mučení OSN.¹⁵

Česká republika ve své odpovědi Výboru proti mučení OSN uvedla, že „z preventivně bezpečnostních důvodů probíhá takto vyšetření po vyhodnocení rizik u psychiatrických pacientů a u osob umístěných ve výkonu zabezpečovací detence“.¹⁶

Během systematické návštěvy zaměstnanci Kanceláře nezjistili, že by v případě používání mříží při individuálních pohovorech bylo vyhodnocováno riziko, které konkrétní chovanec představuje, a tím i nutnost použití mříží. Naopak mříže byly užívány plošně.

Praxe používání mříží je pravděpodobně zažita již od počátku zabezpečovací detence. Je však nutno zohlednit, že původní nastavení zabezpečovací detence směřovalo pouze na pachatele zvláště závažných zločinů. Po účinnosti novely od 1. 12. 2011 však byla možnost uložení zabezpečovací detence rozšířena i na pachatele zločinů a rozšířena byla i možnost přeměny z ochranného léčení. Na toto rozšíření umožňující uložit zabezpečovací detenci i pachatelům méně závažné trestné činnosti by měla reagovat snížením i úroveň plošně uplatňovaných bezpečnostních opatření.

Je také nutné přihlídnout k tomu, že mříže nejsou plošně užívány ani pro rozhovory s odsouzenými ve věznicích, ani s pacienty v psychiatrických nemocnicích. Zároveň v ústavu v Brně nedošlo ani k jednomu napadení personálu od počátku fungování zabezpečovací detence. V ústavu v Opavě nedošlo k napadení personálu za celý rok 2017 (informace o napadení z předchozích let nemám k dispozici).

14 Zpráva pro vládu České republiky o návštěvě České republiky, kterou vykonal Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému a ponižujícímu zacházení nebo trestání ve dnech 1. až 10. dubna 2014, CPT/Inf (2015) 18, odst. 122. [cit. 27. 4. 2018]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/168069568d>.

15 List of issues prior to submission of the sixth periodic report of the Czech Republic due in 2016, CAT/C/CZE/QPR/6, čl. 11, bod. 14, odst. e [cit. 27. 4. 2018]. Dostupné z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/046/53/PDF/G1404653.pdf?OpenElement>.

16 Šestá periodická zpráva České republiky o opatřeních přijatých k plnění závazků podle Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení a trestání za období 2009–2015, čl. 11, bod 85 [cit. 27. 4. 2018]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rfp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/Sesta-periodicka-zprava-pro-CAT_vyporadani_format.doc.

Doporučila jsem také zvážit užívání prostředků méně narušujících komunikaci s chovancem, ale v odůvodněných případech poskytujících personálu dostatečný pocit bezpečí, jako je dohled dozorce kamerou, průzorem ve dveřích nebo vybavení odborného personálu signalizačními zařízeními pro případ napadení nebo pocitu ohrožení.

Z výše uvedených důvodů jsem doporučila ukončit praxi vedení rozhovorů a aktivit přes mříže nebo za účasti dozorců; tato bezpečnostní opatření aplikovat jen zcela výjimečně po vyhodnocení nebezpečnosti konkrétního chovance.

Ústav v Brně uvedl, že bude u chovanců docházet k individuálnímu posouzení nebezpečnosti. U chovanců, kteří budou shledáni jako bezpeční, bude bezpečnost zajišťována kamerou nebo přítomností dozorce na základě rozhodnutí odborného zaměstnance. Při aktivitách s chovanci, kteří budou vyhodnoceni jako nebezpeční, bude využíváno mříže nebo přítomnosti příslušníka, opět dle rozhodnutí odborného zaměstnance.

Ústav v Opavě uvedl, že nebezpečnost chovanců posuzuje individuálně a mříže nejsou využívány plošně. Dále uvedl, že míra rizika je u chovanců v opavském ústavu vysoká.

”

Využívání mříží nebo přítomnost dozorce může být překážkou při vytváření vztahu důvěry

“

Doporučení GŘ VS ČR:

- zajistit, aby nedocházelo k plošnému využívání mříží nebo přítomnosti dozorce při aktivitách s chovanci (do 6 měsíců);
- zajistit individuální posouzení nebezpečnosti konkrétního chovance v případě stanovení rozhovorů a aktivit přes mříže, nebo za přítomnosti dozorce (do 6 měsíců);
- zajistit pravidelný přezkum posouzení nebezpečnosti (do 6 měsíců).

2) Zamykání na celách během dne

Zákon o zabezpečovací detenci stanoví, že se zabezpečovací detence vykonává v ústavu se zvláštní ostrahou.¹⁷ Ředitel ústavu je povinen přijmout taková opatření, která zajistí bezpečnost chovanců i dalších osob přítomných v ústavu.¹⁸ Zákon však neobsahuje žádné přímé zmocnění VS ČR k uzamykání chovanců na celách a ani neexistuje prováděcí předpis k zákonu o výkonu zabezpečovací detence, který by uvedenou problematiku upravoval.

V případě výkonu trestu odnětí svobody zákon stanoví, že ministerstvo stanoví vyhláškou podrobnosti při zajišťování pořádku a bezpečnosti v místech výkonu trestu.¹⁹ Na to navazuje řád výkonu trestu, který stanoví, že odsouzení jsou uzamykáni v celách pouze během doby ke spánku, a dále pokud tak v odůvodněných případech stanoví ředitel věznice s přihlédnutím na požadavky zachování pořádku a bezpečnosti ve věznici.²⁰

Cely v obou ústavech jsou celý den uzamknuty. Chovanci mají možnost být mimo cely během účasti na programu aktivit, vycházek a během sledování televize. Mimo celu jsou také během ranních komunit.

Doba, po kterou jsou chovanci uzamknuti na cele, závisí na rozsahu využití nabízených aktivit. Avšak z časového rozvrhu dne a týdenního plánu aktivit dostupných v ústavech vyplývá, že i při plném využití aktivit jsou chovanci uzamčeni na cele přibližně 16 hodin ve všední dny a až 20 hodin o víkendu.²¹

Nadměrné uzamykání cel odsouzených jsem kritizovala již dříve.²² Uzamykání cel v zabezpečovací detenci Brno po podstatnou část dne kritizoval již CPT.²³

Uzamykání chovanců na celách lze považovat za prohloubení omezení svobody a povinnost podrobit se uzamčení by měla být stanovena na základě zákona.²⁴ Výkon zabezpečovací detence se také musí lišit od výkonu trestu odnětí svobody. Smyslem zabezpečovací detence je především ochrana společnosti, a nikoliv trest.

Volný pohyb mimo cely je také vhodným způsobem, jak testovat připravenost chovanců ke změně zabezpečovací detence na ochranné léčení nebo k propuštění na svobodu.

O relativní bezpečnosti, která neodůvodňuje přísnější zabezpečení v podobě uzamykání cel během dne, svědčí i počet kázeňských řízení vedených v jednotlivých ústavech. V roce 2017 řešil ústav v Opavě 7

17 Ustanovení § 1 odst. 3 zákona o zabezpečovací detenci.

18 Ustanovení § 34 odst. 2 zákona o zabezpečovací detenci.

19 Ustanovení § 81 písm. d) zákona o výkonu trestu.

20 Ustanovení § 50 vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

21 Ze zprávy CPT z Německa v roce vyplývá, že ve freiburské věznici mají chovanci cely otevřené ve všední dny od 6.45 do 22.10 a o víkendu od 8.05 do 22.10. Council of Europe. Report to the German Government on the visit to Germany carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 25 November to 2 December 2013. CPT/Inf (2014)23 [online]. [cit 28. 8. 2018]. S. 9 poznámka pod čarou č. 17. Dostupné z: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168069633f>.

22 Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv – Věznice 2016, 44 a násl. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ESO/14-2014-NZ-Souhrnna_zprava_z_navstev_veznic.pdf.

23 Zpráva pro vládu České republiky o návštěvě České republiky, kterou vykonal CPT ve dnech 1. až 10. dubna 2014 (viz výše), odst. 115. [cit. 27. 4. 2018].

24 Ustanovení čl. 2 odst. 3 a 4 Ústavy České republiky.

kázeňských přestupků. Z toho ve dvou případech byl uložen kázeňský trest napomenutí za nepovolený kontakt, ve čtyřech případech došlo k napadení jiného chovance, avšak kázeňské řízení bylo zastaveno z důvodu nízké mentální úrovně chovance s poruchou osobnosti (po uvážení terapeutického týmu a doporučení lékaře). V posledním případě ústav kázeňský trest neuložil, jelikož chovanec projevil účinnou lítost. V brněnském ústavu byla v roce 2017 vedena pouze dvě kázeňská řízení. V obou případech šlo o demolování vybavení cely a vulgarismy. Obě řízení byla zastavena na základě vyjádření lékaře z toho důvodu, že kázeňský přestupek byl projevem nemoci, resp. psychického stavu.

S ohledem na výše uvedené argumenty považují paušální zamykání chovanců na dobu delší než ke spánku za nepřiměřené a bez dostatečného zákonného podkladu. Mnohahodinové uzamykání by podle okolností také mohlo hraničit se špatným zacházením. O zamykání cel, lze uvažovat pouze v individuálních případech po zhodnocení a pravidelném přehodnocování nebezpečnosti konkrétního chovance.

Ústav v Brně sdělil, že po ukončení rekonstrukce bude umožněn chovancům volný pohyb dle časového rozvrhu dne.

Ústav v Opavě uvedl, že bude při zamykání cel chovanců během dne postupovat individuálně.

Doporučení GŘ VS ČR:

- zajistit, aby nedocházelo k plošnému zamykání cel během dne (do 6 měsíců);
- zajistit individuální posouzení nebezpečnosti konkrétního chovance v případě stanovení zamykání cel během dne (do 6 měsíců);
- zajistit pravidelný přezkum posouzení nebezpečnosti (do 6 měsíců).

”

Chovanci jsou uzamčeni na cele přibližně 16 hodin ve všední dny a až 20 hodin o víkendu

“

3) Nedostatečná nabídka terapeutických aktivit

Chovanci mají mít přístup ke smysluplným aktivitám, zaměstnání a vzdělání.²⁵ Výkonem zabezpečovací detence se kromě ochrany společnosti sleduje také terapeutické a výchovné působení na chovance.²⁶ Zároveň je nutné využívat všech dostupných odborných poznatků a podporovat takové postoje chovance, které, pokud to bude vzhledem ke zdravotnímu stavu možné, vzbudí v chovanci rozhodnutí podrobit se ochrannému léčení.²⁷

ESLP uvedl, že s ohledem na možnou neomezenou dobu trvání zabezpečovací detence musí být vyvíjeno úsilí k podpoře osob v zabezpečovací detenci. Ty totiž zpravidla nebudou schopny postupu směrem k propuštění z vlastního úsilí. Osobám v zabezpečovací detenci musí být dostupná podpora a péče jako součást opravdové snahy o snížení rizika recidivy, a tím umožnění jejich propuštění. Toto úsilí zahrnuje individuální péči multidisciplinárního týmu na vysoké úrovni. Zároveň si ESLP uvědomuje, že práce s tímto typem osob omezených na svobodě je jedna z nejtěžších, kterým vězeňský personál čelí.²⁸

Z vyjádření a chování odborného personálu v obou ústavách vyplývala snaha o pomoc chovancům dosáhnout změny na ochranné léčení nebo propuštění ze zabezpečovací detence.

Nedostatky jsem však shledávala především v zajištění aktivit během odpoledne ve všední dny a během víkendů. Uvedený nedostatek byl způsoben především nedostatkem personálu, který by aktivity zajistil.

”

Chovanci mají mít přístup ke smysluplným aktivitám, zaměstnání a vzdělání.

“

Doporučení: rozšířit nabídku aktivit (volnočasových či preventivně výchovných) v průběhu odpoledne a o víkendech.

Pozn.: Oba ústavy předložily hodnověrný příslib posílení aktivit.

4) Chybějící operační manuál

Metody a formy působení na chovance mají být stanoveny v operačním manuálu ústavu.²⁹ Stejně tak chovanci mají být na základě svého chování zařazeni do režimového stupně a na základě připravenosti k léčbě do terapeutické fáze.³⁰

V době systematických návštěv však žádný z ústavů neměl manuál vyhotoven a s terapeutickými fázemi a režimovými stupni nijak nepracoval.

25 Doporučení Rec(2014) 3 Výboru ministrů Rady Evropy k nebezpečným pachatelům.

26 Ustanovení § 1 odst. 2 zákona o zabezpečovací detenci.

27 Ustanovení § 2 odst. 4 zákona o zabezpečovací detenci.

28 Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 17. 12. 2009, M. proti Německu, č. 19359/04, bod 129.

29 Ustanovení § 7 odst. 1 NGR o zabezpečovací detenci.

30 Ustanovení § 9 NGR o zabezpečovací detenci.

Doporučení: vyhotovit operační manuál.

Pozn.: V průběhu srpna 2018 mi oba ústavy zaslaly vyhotovené manuály.

5) Nemožnost nosit vlastní oblečení

Zákon o zabezpečovací detenci stanoví, že chovanec má právo používat vlastní oděv, pokud je hygienicky nezávadný a chovanec má zajištěnou jeho výměnu na vlastní náklady.³¹ Vnitřní řády ústavů stanovily, že výměna se uskutečňuje buď poštou, nebo během návštěv. K výměně prádla muselo docházet nejméně jednou za 14 dnů. Pokud chovanci neměli zajištěnou popsanou výměnu prádla, byli povinni nosit ústavní oděv, prádlo a obuv.

V době návštěvy měl zlomek chovanců zajištěnou výměnu prádla zvenku ústavu pomocí návštěv nebo balíčků, a mohl tak chodit ve vlastním civilním oblečení.

V ústavech se většinou nacházely pračky k praní osobního oblečení na sport. Prací prášek si kupovali chovanci sami.

Zavedený systém je typicky vězeňský. S ohledem na hlavní účel zabezpečovací detence – ochranu společnosti – přitom není důvod aplikovat stejnokroj. Rozumím provozní potřebě na zachování hygienické nezávadnosti oblečení, tato potřeba je však řešitelná jinak způsobem nezasahujícím do důstojnosti člověka.

CPT uvádí v kontextu psychiatrických nemocnic, že individualizace oblečení by měla tvořit součást terapeutického procesu.³² Složení chovanců je blízké složení pacientů v psychiatrické nemocnici, nicméně z důvodu zajištění ochrany společnosti byli umístěni do zabezpečenějšího ústavu, proto jsem přesvědčena, že uvedené doporučení je možné aplikovat i v souvislosti s výkonem zabezpečovací detence. V souvislosti s požadavkem co možná největšího terapeutického působení a s podporou soběstačnosti a zachování sebeobslužných dovedností jsem doporučovala umožnit chovancům nosit a prát vlastní oblečení.

Aktuální zákonná úprava nošení vlastního civilního oblečení dovoluje, nicméně je podmiňuje zajištěním jeho výměny. Vnitřní řád ústavů poté rozvádí, že výměna se realizuje zasíláním poštou nebo při návštěvách, tedy zvenku ústavů. Tato podmínka je pro mnoho chovanců obtížně splnitelná s ohledem na mnohdy chybějící dostatečné sociální zázemí, které by uvedenou výměnu prádla mohlo zajistit. O tom svědčí i počet chovanců, kterým se podařilo si výměnu prádla zajistit.

Zákon o výkonu zabezpečovací detence nestanoví, že k výměně oblečení musí docházet zvenku ústavu, ale pouze že k výměně musí docházet na vlastní náklady. Účelem uvedeného opatření je zajištění hygienické nezávadnosti oblečení a případné omezení finančního dopadu výměny oblečení na rozpočet ústavu.

31 Ustanovení § 20 odst. 3 zákona o zabezpečovací detenci.

32 Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestání. Nedobrovolné umístění v psychiatrických zařízeních. Rada Evropy [online]. [cit. 27. 4. 2018]. Bod 34. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16806cd3aa>.

IV) Zjištění z návštěv

Dle mého názoru lze výměnou oblečení rozumět schopnost zajistit si čisté oblečení namísto špinavého, a tedy i možnost vyprání oblečení v ústavu. Takové vyprání oblečení bude na vlastní náklady chovanců (nákup pracího prostředku a případný příspěvek na využití energií a opotřebení pračky). Povinnost zajistit si výměnu oblečení zvenku ústavů, stanovená ve vnitřních řádech ústavů, jde nad rámec zákona.

V situaci, kdy jednotlivá oddělení ústavů jsou vybavena pračkami, neshledala jsem podstatné překážky pro to, aby si chovanci mohli mimo své sportovní a spodní prádlo prát na vlastní náklady také ostatní oblečení.

V případě nemajetných chovanců bych také ocenila, pokud by jim ústavy pomohly zajistit oblečení například prostřednictvím sociálních šatníků nebo ve spolupráci s různými charitativními a neziskovými organizacemi, tak aby každý chovanec, který o to bude stát, mohl získat své vlastní oblečení a mohl si osvojit tento aspekt sebeobsluhy a individuality.

Doporučení: umožnit chovancům nosit vlastní oblečení a prát ho v ústavních pračkách.

Pozn.: Oba ústavy souhlasily a umožňují chovancům nošení vlastního oblečení a jeho praní v ústavních pračkách.

6) Nedostatečná odlišnost od výkonu trestu odnětí svobody

S ohledem na skutečnost, že zabezpečovací detence je ochranným opatřením a nikoliv trestem, by se měl výkon zabezpečovací detence zásadně odlišovat od výkonu trestu odnětí svobody. Uvedená odlišnost se projevuje jak výše komentovanými terapeutickými aktivitami, tak by se také měla projevovat prostředím, ve kterém se vykonává.³³

Někteří chovanci měli na stěně připevněnou policičku, nástěnku nebo malý obrázek. Celkově však byly cely chovanců strohé.

Ke zdůraznění odlišnosti mezi výkonem trestu a výkonem zabezpečovací detence jsem doporučovala umožnit chovancům, v případě že to nebude vylučovat jejich nebezpečnost, zútulnění cely například vlastní výmalbou, používáním vlastního povlečení, pěstováním květin nebo chováním drobných domácích zvířat. Chovanci také neměli povoleno mít na cele vlastní televizi, herní konzoli či jinou elektroniku.

Povolení dalších věcí včetně elektroniky může pomoci k odlišení zabezpečovací detence od výkonu trestu odnětí svobody, přispět příjemnějšímu trávení volného času a také jako jeden z motivačních prvků.

33 K závěru o potřebě odlišnosti výkonu trestu a výkonu zabezpečovací detence dospěl i německý Federální ústavní soud. Rozsudek: 2 BvR 2365/09, 2 BvR 740/10, 2 BvR 2333/08, 2 BvR 1152/10, 2 BvR 571/10. [cit. 1. 3. 2018]. Dostupné z: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/EN/2011/05/rs20110504_2bvr236509en.html, nebo také ve zprávě CPT z návštěvy Německa: Council of Europe. Report to the German Government on the visit to Germany carried out by the CPT, CPT/Inf (2014) 23. S. 6 a násl. [cit. 1. 3. 2018]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/168069633f>.

IV) Zjištění z návštěv

Doporučení: maximalizovat odlišnost prostředí a vybavení výkonu zabezpečovací detence od prostředí věznice.

Pozn.: Ústav v Brně přistoupil k estetizaci prostředí především výmalbou prostor, povolením vlastního povlečení, ubrusů, rukodělných výrobků a pěstování bylin. Ústav v Opavě uvedl, že další věci chovancům povoluje.

7) Další zjištění

V obou ústavech jsem dále doporučovala prodloužení doby pobytu venku a v lepším prostředí. Kritizovala jsem přetrvávající povinnost chovanců povstat při vstupu zaměstnance ústavu do ložnice. Navrhovala jsem posílit soukromí doplněním závěsů ve sprchách. Žádala jsem, aby důkladné osobní prohlídky probíhaly pouze v individuálních případech a nikoliv plošně. Doporučovala jsem používání kompletního příboru a keramických talířů u chovanců, u kterých to nepředstavuje bezpečnostní riziko.

V opavském ústavu jsem dále mimo jiné poukazovala na problematické podávání léků v blízké době po sobě, hodnotila případ poutání k pevnému předmětu a komentovala používání neklidové medicace přes odpor pacienta.

Všechna zjištění jsou podrobně rozebrána ve zprávách z obou ústavů. Zprávy jsou zveřejněny na webových stránkách ochránce a v evidenci stanovisek ochránce³⁴. Na webových stránkách naleznete také vyjádření obou ústavů k předloženým zprávám.

34 Zpráva z brněnského ústavu je dostupná na <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5970> a z opavského ústavu na <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6426>.

V) Systémové úvahy o zabezpečovací detenci

V této části souhrnné zprávy předkládám odborné veřejnosti úvahy spojené jak s ukládáním zabezpečovací detence, tak se způsobem jejího výkonu.

1) Podmínky pro změnu ochranného léčení na zabezpečovací detenci

a) Zabezpečovací detence uložena jako důsledek neplnění účelu ochranného léčení

Zabezpečovací detence byla od svého počátku koncipována jako ochranné opatření pro pachatele, kteří jsou pro společnost mimořádně nebezpečí. Mělo jít primárně o pachatele vražd a pachatele sexuálně motivované trestné činnosti.³⁵

Provedenými legislativními změnami však došlo k rozšíření možnosti ukládání zabezpečovací detence. Od 1. 12. 2011 je možné uložit zabezpečovací detenci, za splnění ostatních podmínek stanovených v trestním zákoníku, tomu, kdo spáchal zločin a nikoliv jak platilo dříve zvláště závažný zločin. Od uvedeného data je také možné změnit **ochranné léčení na zabezpečovací detenci, jestliže ochranné léčení neplní svůj účel nebo nezajišťuje dostatečnou ochranu společnosti** (např. pachatel utekl z psychiatrické nemocnice, užil násilí vůči zaměstnancům nebo ostatním pacientům nebo opakovaně odmítl vyšetřovací nebo léčebné výkony či jinak projevil negativní postoj k ochrannému léčení). Do 1. 12. 2011 bylo možné změnit ochranné léčení pouze za podmínek, které stanovil trestní zákoník pro přímé uložení zabezpečovací detence.

Umožnění přeměny ochranného léčení z důvodu, že ochranné léčení neplní svůj účel nebo nezajišťuje dostatečnou ochranu společnosti, považuji za velmi široké otevření dveří pro vstup chovanců do zabezpečovací detence. V důsledku této změny lze zabezpečovací detenci uložit za trestné činy a činy jinak trestné relativně méně nebezpečné pro společnost. Důkazem může být nedávný náleží Ústavního soudu ČR,³⁶ ze kterého je mj. patrné, že na zabezpečovací detenci bylo změněno ochranné léčení pachatele, který původně spáchal několik krádeží.

Z některých rozhodnutí o změně ochranného léčení na zabezpečovací detenci, které jsem analyzovala (viz následující část souhrnné zprávy) je patrný i původní skutek, pro který bylo ochranné léčení uloženo. Nejméně v 6 dalších případech bylo původní ochranné léčení uloženo pro spáchání trestné činu

35 Obecná část důvodové zprávy k zákonu o výkonu zabezpečovací detence: Vládní návrh zákona o výkonu zabezpečovací detence [dokument docx]. Praha: Poslanecká sněmovna P ČR, 5. volební období 2006–2010, Sněmovní tisk 251/0 [cit. 28. 8. 2018]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=251&CT1=0>.

36 Nález Ústavního soudu ze dne 18. července 2018, sp. zn. I. ÚS 497/18, dostupné na http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-497-18_1.

V) Systémové úvahy o zabezpečovací detenci

nebo činu jinak trestného krádeže a v dalších 4 případech pro ublížení na zdraví (v některých z případů v kombinaci s dalšími obdobně nebo méně závažnými trestnými činy).

Současné nastavení změny z ochranného léčení na zabezpečovací detenci je problematické z hlediska zásady přiměřenosti, protože zákonné podmínky nereflektují povahu zabezpečovací detence jako nejpřísnější trestní sankce. A to z toho důvodu, že zákon umožňuje změnu nařídit i v případech, kdy nejsou splněny podmínky pro přímé uložení zabezpečovací detence. Zároveň podmínka neplnění účelu ochranného léčení nebo nezajištění dostatečné ochrany společnosti jsou stanoveny velmi obecně.³⁷

Změna právní úpravy ukládání zabezpečovací detence, stejně jako samotný institut zabezpečovací detence, byla zavedena do právního řádu zejména na základě požadavku lékařů z oboru psychiatrie, protože psychiatrické nemocnice nedisponují dostatečným technickým, ale hlavně personálním vybavením pro skutečnou ostrahu.³⁸

Počet chovanců v zabezpečovací detenci stále narůstá. VS ČR připouští, že je to způsobeno i relativně mírně nastavenými kritérii pro uložení zabezpečovací detence.³⁹

S ohledem na zajištění přiměřenosti ukládaných ochranných opatření a zároveň zajištění bezpečnosti personálu psychiatrických nemocnic považuji za vhodné z dlouhodobého systémového hlediska upravit výkon ochranného léčení v rámci probíhající reformy psychiatrické péče tak, aby byl schopen pracovat i s pacienty, u nichž ochranné léčení neplní svůj účel, ale zároveň nejsou natolik společensky nebezpeční, aby jim bylo nutné ukládat zabezpečovací detenci. Tuto úpravu spatřuji v především v adekvátním personálním posílení psychiatrických nemocnic. To však není zcela možné bez dostatečného finančního zajištění. V souvislosti s úpravou výkonu ochranného léčení pak navrhuji opět zúžit možnost změny ochranného léčení na zabezpečovací detenci na stav před 1. 12. 2011, kdy byla možná změna ochranného léčení na zabezpečovací detenci pouze za podmínek pro přímé uložení zabezpečovací detence.

b) Povinné znalecké posudky o duševním stavu při změně z ochranného léčení

V nedávném nálezu Ústavního soudu České republiky⁴⁰ se soud vyjadřoval k nárokům na přezkum trvání zabezpečovací detence. Nároky uplatňované při „pouhém“ přezkumu trvání zabezpečovací detence by jistě měly být uplatňovány při změně ochranného léčení na zabezpečovací detenci.

Ve svém rozhodnutí soud konstatoval, že při přezkumu trvání zabezpečovací detence nestačí pouze názor ústavu pro výkon zabezpečovací detence a je třeba uvést další důvody (odst. 39), dále znalecké

37 ŠKVAIN Petr. Zabezpečovací detence v systému trestních sankcí. In Scheinost M., Válková, H. a kol.: Sankční politika a její uplatňování. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí IV.). Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. S. 140. ISBN 978-80-7338-154-7. [cit. 24. 8. 2018]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/429.pdf>.

38 Zvláštní část důvodové zprávy, bod 8-10 k zákonu č. 330/2011 Sb.: Novela z. – trestní zákoník – EU [dokument doc]. Praha: Poslanecká sněmovna P ČR, 6. volební období 2010–2013, Sněmovní tisk 297/0, [cit. 28. 8. 2018]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=297&CT1=0>.

39 Vězeňská služba ČR. Statistická ročenka Vězeňské služby ČR za rok 2016 [dokument pdf]. Praha: Generální ředitelství Vězeňské služby ČR. S. 140. [online] [cit. 24. 8. 2018]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Statistic%C3%A1-ro%C4%8Denka-2016.pdf>.

40 Nález Ústavního soudu ze dne 18. července 2018, sp. zn. I. ÚS 497/18, dostupné na http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-497-18_1.

posudky staré 2 a 6 let nepovažoval za dostatečné k rozhodnutí o dalším trvání zabezpečovací detence (odst. 44). Zároveň soud uvedl, že čím méně závažný byl původní trestný čin, pro který byla uložena zabezpečovací detence (popř. ochranné léčení), tím pečlivější musí být přezkum trvání zabezpečovací detence (odst. 53). Konečně z rozhodnutí soudu vyplývá, že považuje dobu jednoho roku pro možnou změnu postojů chovance za dostatečnou, resp. neakceptuje sám o sobě argument, že jeden rok není dostatečná doba (odst. 48, 52).

Ústavní soud tedy nekonstatoval, že by při každém přezkumu musel být vyžádán separátní znalecký posudek, avšak klade velký důraz na kvalitu přezkumu dalšího trvání zabezpečovací detence.

Absenci druhého posudku při přezkumu trvání zabezpečovací detence od psychiatra, který je nezávislý na ústavu, kritizoval i CPT.⁴¹

Návrhy na změnu ochranného léčení zpravidla podává psychiatrická nemocnice, ve které se pacient nachází. Kritéria pro změnu ochranného léčení na zabezpečovací detenci byla od 1. 12. 2011 značně rozvolněna (viz výše).

Soudy zpravidla vyžadají nezávislý znalecký posudek v případě změn z ochranného léčení, avšak z analýzy rozhodnutí vyplývá (viz níže), že minimálně v 9 případech tento nezávislý posudek nebyl vyžádán a z dalších 8 rozhodnutí toto není jednoznačně patrné.

Čím větší důraz klade Ústavní soud na „pouhý“ přezkum trvání zabezpečovací detence, tím větší bude klást na přezkum důvodů při ukládání zabezpečovací detence (ať už přímé uložení nebo změnou z ochranného léčení). Z rozhodnutí Ústavního soudu také vyplývá, že nelze vycházet pouze z odborného názoru zařízení, ve kterém se osoba nachází.

Z výše uvedených důvodů jsem přesvědčena, že s ohledem na povahu zabezpečovací detence (ultima ratio) a hrozícího omezení práv v případě změny z ochranného léčení na zabezpečovací detenci, by bylo vhodné legislativně ukotvit povinné vyžádání si nezávislého znaleckého posudku o duševním stavu osoby, jejíž ochranné léčení má být změněno na zabezpečovací detenci. Obdobně jako je stanoveno povinné přizvání znalce při rozhodování o dalším držení v ústavu dle zákona o zvláštních řízeních soudních.⁴² A zároveň při rozhodování o změně nevycházet pouze z názoru psychiatrické nemocnice, jejíž názor může být ovlivněn snahou zbavit se problémového pacienta,⁴³ jehož nebezpečnost a duševní stav nemusí odůvodňovat uložení zabezpečovací detence.

41 Zpráva pro vládu České republiky o návštěvě České republiky, kterou vykonal CPT ve dnech 1. až 10. dubna 2014, odst. 135. [cit.27. 4. 2018].

42 Ustanovení § 70 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

43 Podání návrhu na změnu ochranného léčení na zabezpečovací detenci může být pro psychiatrickou nemocnici snazší, než přemístění do jiné psychiatrické nemocnice, které je velmi problematické (v roce 2019 bude vydána souhrnná zpráva ze systematických návštěv ochranného léčení, která se bude uvedenému tématu věnovat).

2) Retroaktivní změna ochranného léčení na zabezpečovací detenci

Při zavádění zabezpečovací detence vyvstala otázka, zda je možné přeměnit ochranné léčení uložené před účinností zákona o zabezpečovací detenci (1. 1. 2009) na zabezpečovací detenci.

Tato otázka vyvstává z konfliktu přechodného ustanovení § 62 zákona o zabezpečovací detenci a ustanovení § 3 odst. 2 trestního zákoníku (dříve § 16 odst. 3 trestního zákona).

Ustanovení § 62 zákona o zabezpečovací detenci stanoví, že výkon ochranného léčení uloženého před účinností zákona o zabezpečovací detenci se dokončí podle dosavadních právních předpisů. Ustanovení § 3 odst. 2 trestního zákoníku stanoví, že o ochranném opatření se rozhodne vždy podle zákona účinného v době, kdy se o ochranném opatření rozhoduje.

Na jedné straně se objevují názory připouštějící změnu ochranného léčení s ohledem na zajištění ochrany společnosti, kdy znění ustanovení § 62 zákona o zabezpečovací detenci překonávají výkladem. Jako hlavní důvod je možné spatřovat v tom, že okolnosti pro změnu (útěky aj. maření léčby) nastanou až za účinnosti nové právní úpravy. Zároveň je také poukazováno na situaci nebezpečných odsouzených, u kterých dojde k zahájení výkonu ochranného léčení až po dlouhé době, v daleké budoucnosti po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, a ani u nichž by změna na zabezpečovací detenci nebyla možná.⁴⁴

Na druhé straně pak stojí názory nepřipouštějící změnu ochranného léčení uloženého před účinností zákona o zabezpečovací detenci, kdy tyto názory poukazují na textové znění přechodného ustanovení, ale především na princip zákazu retroaktivní aplikace (trestněprávní) normy stanovící pravidlo k újmě pachatele dle čl. 40 odst. 6 Listiny základních práv a svobod.⁴⁵

Současná praxe soudů změnu z ochranného léčení umožňuje. Z analýzy rozhodnutí vyplynulo, že minimálně ve 21 případech bylo změněno ochranné léčení uložené před účinností zákona o zabezpečovací detenci na zabezpečovací detenci. Z těchto 21 chovanců byla již u čtyř provedena změna zabezpečovací detence zpět do ochranného léčení.

Při analýze rozhodnutí jsem také narazila na dvě rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem, ve kterých se s tématem retroaktivního ukládání zabezpečovací detence pracuje. V prvním rozhodnutí (7 To 25/2010-45 ze dne 26. 1. 2010) krajský soud zrušil usnesení okresního soudu, kterým okresní soud provedl změnu ochranného léčení na zabezpečovací detenci. Krajský soud argumentoval ustanovením § 62 zákona o zabezpečovací detenci a uvedl, že ochranné léčení uložené v roce 2003 nelze přeměnit na zabezpečovací detenci.

Ve druhém rozhodnutí ve věci stejného odsouzeného (7 To 630/2011-32 ze dne 1. 12. 2011) krajský soud opět zrušil usnesení okresního soudu o změně ochranného léčení na zabezpečovací detenci, ale sám rozhodl o změně ochranného léčení na zabezpečovací detenci. Svě rozhodnutí krajský soud zdůvodnil

44 VONDRUŠKA, František, RŮŽIČKA, Miroslav, VAGAL, Milan. Je možná změna ochranného léčení, s jehož výkonem bylo započato před 1. lednem 2009, v zabezpečovací detenci. Státní zastupitelství, č. 9, 2009. S. 22.

45 KALVODOVÁ, Věra, KUČHTA, Josef, ŠKVAIN, Petr. Zákon o výkonu zabezpečovací detence. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. S. 152 a násl. ŠÁMAL, Pavel. K úpravě ochranného léčení v trestním zákoníku. Trestněprávní revue 4/2010. S. 99.

změnou právní úpravy (zákon č. 330/2011 Sb.), která umožnila od 1. 12. 2011 změnu ochranného léčení na zabezpečovací detenci i bez podmínek pro přímé uložení zabezpečovací detence. Krajský soud odkázal na znění důvodové zprávy ke změnovému zákonu, která dle jeho názoru na tyto problémy reaguje, a dále uvedl, že umožnění změny z ochranného léčení na zabezpečovací detenci dále rozvádí ustanovení § 3 odst. 2 trestního zákoníku.

Diskuse o přípustnosti retroaktivní změny ochranného léčení na zabezpečovací detenci (a také retroaktivního ukládání zabezpečovací detence za trestný čin spáchaný před účinností zákona o zabezpečovací detenci) je relevantní s ohledem na rozhodnutí ESLP M. proti Německu.⁴⁶ ESLP shledal v případě Německa jako nepřípustné neomezené prodloužení zabezpečovací detence, která byla uložena v době, kdy zákon omezoval trvání zabezpečovací detence na maximálně 10 let. V tomto rozhodnutí také ESLP vyhodnotil zabezpečovací detenci jako trest, bez ohledu na to, že v Německu byla řazena mezi ochranná opatření. Podle P. Škvaina by bylo možné zabezpečovací detenci v České republice zařadit dle kritérií stanovenými ESLP taktéž mezi tresty, a tedy pod zákaz retroaktivity dle čl. 7 odst. 1 Úmluvy.⁴⁷

Nemám k dispozici všechna rozhodnutí soudů, která by nepřipouštěla změnu z ochranného léčení na zabezpečovací detenci. Nedokáží tedy jednoznačně potvrdit, zda je soudní praxe v uvedené otázce stále roztržena na názory, které připouští změnu ochranného léčení uloženého před účinností zákona o zabezpečovací detenci na zabezpečovací detenci a které uvedenou změnu odmítají. V případě, že by však soudní praxe byla v uvedeném nejednotná, volám s ohledem na povahu zabezpečovací detence (ultima ratio) po brzkém sjednocení praxe. Jelikož uvedená situace může zakládat nerovnost, když ve skutkově i právně obdobných situacích budou soudy rozhodovat naprosto odlišně.

3) Ukládání zabezpečovací detence vedle trestu odnětí svobody

V případě, že je zabezpečovací detence uložena spolu s trestem odnětí svobody, dojde k jejímu vykonání po odpykání tohoto trestu. Pokud je chovanci v zabezpečovací detenci uložen trest odnětí svobody, je výkon zabezpečovací detence přerušen a dotyčný chovanec je přeložen do věznice – po odpykání trestu odnětí svobody je do zabezpečovací detence vrácen.⁴⁸

Z dat, která jsem získala z GR VS ČR, vyplývá, že ke dni 31. 12. 2017 bylo ve výkonu trestu 48 odsouzených, kteří měli nařízen výkon zabezpečovací detence po skončení výkonu trestu odnětí svobody (z toho tři po dožití, v případě podmíněného propuštění).

Ukládání zabezpečovací detence vedle výkonu trestu odnětí svobody kritizoval CPT, jelikož odsouzeným ve věznicích „nebyly poskytovány žádné zvláštní léčebné programy (psychiatrický, vzdělávací, rehabilitační, atd.), které by byly přizpůsobené jejich konkrétní situaci a osobním potřebám a napomohly by dosažení léčebných a vzdělávacích cílů následné zabezpečovací detence nebo by ji učinily nepotřebnou.“

46 Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 17. 12. 2009, M. proti Německu, č. 19359/04. ŠKVAIN, Petr. Vývoj institutu zabezpečovací detence v Německu ve světle rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ze dne 17. 12. 2009. Trestněprávní revue. 2013, roč. 12, č. 11-12, s. 251.

47 ŠKVAIN, Petr. Zabezpečovací detence v trestním právu. Brno, 2016. Disertační práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity. S. 134.

48 Ustanovení § 100 odst. 3 zákona o zabezpečovací detenci.

V) Systémové úvahy o zabezpečovací detenci

CPT stejně tak kritizoval, že vzhledem k absenci výše uvedených programů dochází u chovanců, kteří v průběhu výkonu zabezpečovací detence spáchají trestný čin a jsou přesunuti do věznice, k přetržení výkonu léčebných programů.⁴⁹

Oddálení působení na pachatele trestného činu nebo činu jinak trestného a přetržení působení na pachatele může mít negativní vliv na prvek speciální prevence a samotný účel zabezpečovací detence. S ohledem na maximální působení na pachatele, bych považovala za vhodnější zahájit léčebné a vzdělávací programy co nejdříve a nikoliv až po mnoha letech výkonu trestu odnětí svobody resp. nepřetrhávat zahájenou léčbu v zabezpečovací detenci. Z toho důvodu a také s ohledem na zásadu subsidiarity by bylo vhodné ukládat buď jenom trest odnětí svobody s případným ochranným léčením, nebo zabezpečovací detenci.⁵⁰

4) Vycházky mimo objekt ústavu

V reakci na rozhodnutí M. proti Německu a navazujících rozhodnutí německého Spolkového ústavního soudu, došlo ze strany Německa ke snaze vytvořit dostatečný rozdíl (odstup) mezi výkonem trestu a výkonem zabezpečovací detence.⁵¹ Jedním z prvků uvedeného rozdílu bylo též umožnění vycházek mimo objekt ústavu s doprovodem a krátkodobých propustek. CPT ve své zprávě z návštěvy Německa ocenilo uvedenou možnost vycházek a propustek. CPT si je vědomo, že zajištění doprovodu při vycházkách klade zvýšené nároky na počet personálu.⁵²

Zákon stanoví, že se zabezpečovací detence vykonává v ústavu.⁵³ Možnost výkonu zabezpečovací detence mimo ústav nebo možnost vycházek zákon o zabezpečovací detenci neupravuje a to ani jako odměnu.⁵⁴

Povolení vycházek s doprovodem, který zajistí bezpečnost, a ve vyšších terapeutických fázích též umožnění propustek považuji za dobrou praxi. Povolení vycházek může být zahrnuto do motivačního systému, přispěje k udržování a rozvoji sociálních návyků, umožní otestovat chování chovanců i mimo přísně střežené prostory s jasně stanovenými hranicemi, které nebudou mít ani po změně do ochranného léčení či po propuštění. Zároveň se také bude jednat o prvek posilující rozdíl mezi výkonem trestu a zabezpečovací detence.

Povolení vycházek a propustek samozřejmě vyžaduje přísné individuální posouzení nebezpečnosti každého chovance, personální posílení ústavů o osoby, které by chovance mohly doprovázet, ale především legislativní změnu, která by umožnila výkon zabezpečovací detence i mimo objekty ústavů.

49 Zpráva pro vládu České republiky o návštěvě České republiky, kterou vykonal CPT ve dnech 1. až 10. dubna 2014 (viz výše), odst. 106 a násl. [cit. 27. 4. 2018].

50 ŠKVAJN, Petr. Zabezpečovací detence v trestním právu. Brno, 2016. Disertační práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity. S. 135–136.

51 ŠKVAJN, Petr. Vývoj institutu zabezpečovací detence v Německu ve světle rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ze dne 17. 12. 2009. Trestněprávní revue. 2013, roč. 12, č. 11-12, s. 251.

52 Council of Europe. Report to the German Government on the visit to Germany carried out by the CPT, CPT/Inf (2014)23 [online]. [cit 28. 8. 2018]. S. 13. Dostupné z: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168069633f>.

53 Ustanovení § 100 odst. 4 trestního zákoníku a § 1 odst. 3 zákona o zabezpečovací detenci.

54 Ustanovení § 27 zákona o zabezpečovací detenci. Srov. § 5 odst. 2 a § 45 odst. 2 písm. g) zákona o výkonu trestu.

VI) Analýza rozhodnutí o uložení zabezpečovací detence

1) Úvod

S ohledem na uplynutí devíti let od zavedení zabezpečovací detence jsem se rozhodla provést analýzu soudních rozhodnutí, na základě kterých bylo toto ochranné opatření chovancům uloženo. Mojí snahou bylo zmapovat aktuální situaci a zjistit, jaký je poměr mezi přímým ukládáním zabezpečovací detence a změnou z ochranného léčení, a ověřit, zda některý z uvedených způsobů uložení zabezpečovací detence převažuje. Chtěla jsem také prozkoumat, jaký vliv měly legislativní změny z roku 2011 vliv na počet změn z ochranného léčení na zabezpečovací detence.

Uvedená analýza se však nesnaží být vyčerpávající a odpovídat na všechny otázky spojené se zabezpečovací detencí. Spíše se jedná o prvotní přehledová data k ukládání zabezpečovací detence a námět odborníkům z oblasti trestního práva k dalšímu hlubšímu zkoumání.

Metodou výzkumu byla obsahová analýza, čili výzkumná metoda pro systematický a intersubjektivně ověřitelný popis obsahu.⁵⁵ Obsahové analýze bylo celkem podrobena 100 soudních rozhodnutí, které na základě žádosti veřejné ochránkyně práv poskytly ústavy pro výkon zabezpečovací detence. Žádosti o rozhodnutí byly učiněny během systematických návštěv jednotlivých ústavů.⁵⁶ Jedná se tedy v případě Ústavu pro výkon zabezpečovací detence Brno o data ke dni 8. 12. 2017 a v případě Ústavu pro výkon zabezpečovací detence Opava ke dni 25. 1. 2018. Pro zjednodušení však vycházím z toho, že se jde o data ke konci roku 2017.

Jedná se o všechna rozhodnutí, kterými byla uložena zabezpečovací detence (tj. přímé uložení i změna z ochranného léčení) a na základě kterých chovanci skutečně do výkonu zabezpečovací detence nastoupili od počátku fungování zabezpečovací detence dne 1. 1. 2009 do dne 31. 12. 2017. Z toho vyplývá, že v analýze nejsou zahrnuta rozhodnutí, jimiž byla uložena zabezpečovací detence vedle výkonu trestu odnětí svobody, pokud jsou odsouzení stále ve výkonu trestu a do 31. 12. 2017 nenastoupili k výkonu zabezpečovací detence. Z toho důvodu se mohou počty uložení zabezpečovací detence lišit od počtů uložení uváděných Ministerstvem spravedlnosti ČR.⁵⁷

U počtu osob, kterým byla uložena zabezpečovací detence a navazujících otázkách, vycházím z data vydání rozhodnutí, nikoliv z data nabytí právní moci nebo nástupu do výkonu zabezpečovací detence. Z toho důvodu se uvedené počty liší od statistik stavů vedených VS ČR.⁵⁸ Vždy však pracuji s posledním

55 Scherer, Helmut. 2004. „Úvod do metody obsahové analýzy.“ Pp. 29–50 in Analýza obsahu mediálních sdělení. Ed. Schulz, Winfried. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Karolinum.

56 K systematickým návštěvám ústavů viz výše.

57 Statistické listy trestní pro fyzické osoby. Ministerstvo spravedlnosti [cit. 31. 8. 2018]. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>.

58 Statistické ročenky Vězeňské služby. Vězeňská služba ČR [cit. 31. 8. 2018]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/informacni-servis/statistiky/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby/>. Popřípadě týdenní a měsíční hlášení stavů [cit. 31. 8. 2018]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/informacni-servis/statistiky/>.

VI) Analýza rozhodnutí o uložení zabezpečovací detence

rozhodnutím, na základě něhož chovanci v zabezpečovací detenci byli nebo jsou (tzn. v případě odvolání vycházím z rozhodnutí odvolacího soudu a nikoliv rozhodnutí soudu prvního stupně).

Z některých rozhodnutí nebyly patrné odpovědi na všechny otázky, jelikož rozhodnutí byla mnohdy zjednodušená nebo bez odůvodnění, jelikož se strany vzdaly možnosti podání odvolání nebo stížnosti.⁵⁹ Případně také poskytnutá rozhodnutí nebyla vždy zcela kompletní, ale jednalo se pouze o úvodní stranu s výrokem a případným trestem. U některých otázek je proto uvedeno v grafech i kritérium „nevedeno“.

Při systematických návštěvách ústavů jsem si také vyžádala seznamy chovanců, kteří již ve výkonu zabezpečovací detence nejsou, včetně uvedení důvodu (propuštění do ochranného léčení nebo na svobodu, smrt, uložení trestu odnětí svobody) s uvedením data, kdy k opuštění zabezpečovací detence došlo. Zároveň jsem také vyžádala seznam chovanců, kteří již ve výkonu zabezpečovací detence byli, poté z ní byli propuštěni a nyní jsou opět v zabezpečovací detenci (recidiva).

Vycházím též z přehledu počtů pacientů v ochranném léčení dle jednotlivých psychiatrických nemocnic ke dni 31. 12. 2016, který jsem si vyžádala v jiné věci od Ministerstva zdravotnictví ČR.

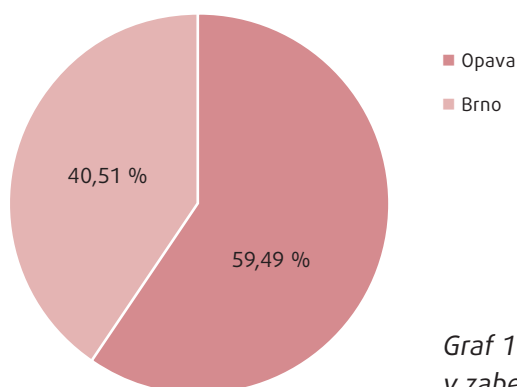
Od generálního ředitelství VS ČR jsem si také vyžádala údaj o počtu odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody, kteří mají nařízenou zabezpečovací detenci po výkonu trestu k 31. 12. 2017 (48 odsouzených).

2) Výsledky empirického výzkumu

Obsahová analýza se zaměřila na tři okruhy: aktuální stav (struktura chovanců dle pohlaví a věku), ukládání zabezpečovací detence (ať již přímé nebo změnou z ochranného léčení) a ukončování zabezpečovací detence. Pokud není uvedeno jinak, analýza pracuje s obdobím mezi lety 2009 (vznik zabezpečovací detence) až po konec roku 2017.

a) Aktuální stav

Co se týče aktuálního stavu, k 1. lednu 2018 pobývalo v zabezpečovací detenci 79 chovanců, z toho většina, téměř dvě třetiny, byla umístěna v Opavě, a zbylá více než třetina v Brně (Graf 1).

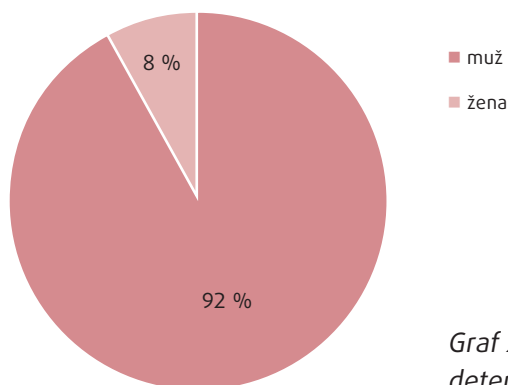

Graf 1 Aktuální pobyt osob v zabezpečovací detenci (N=79)

59 Viz § 129 odst. 2 (do 31. 12. 2011 § 314d odst. 3) a § 136 odst. 3 (do 31. 12. 2011 § 134 odst. 3) trestního řádu.

VI) Analýza rozhodnutí o uložení zabezpečovací detence

Z hlediska pohlaví chovanců platí, že velkou většinu z nich, až 92 %, tvoří muži (Graf 2). Tento podíl je téměř stejný jako podíl mužů z celkového počtu odsouzených vězňů v organizačních jednotkách Vězeňské služby České republiky, který ke konci roku 2017 dle Statistické ročenky Vězeňské služby ČR⁶⁰ dosahoval 93 %.

Graf 2 Pohlaví osob pobývajících v zabezpečovací detenci mezi lety 2009–2017 (N=100)

Průměrný věk osob umístěných ke konci roku 2017 v zabezpečovací detenci představoval 40 let (Tab. 1). Průměrný věk v čase uložení zabezpečovací detence je 36 let, a průměrný věk při ukončení představuje 42 let. Průměrná doba pobytu v zabezpečovací detenci (vypočteno za současné i bývalé chovance) dosahuje 4 roky. U osob, kterým zabezpečovací detence už skončila, dosahuje 6 let (čas strávený v zabezpečovací detenci se pohybuje od 1,5 po 7,5 roku; mediánová hodnota jsou 4 roky). I když se tyto průměrné doby pobytu nemusí zdát dlouhé, je třeba mít na paměti, že zabezpečovací detence je poměrně nové ochranné opatření ukládané až od roku 2009.

Tab. 1 Průměrný věk osob v zabezpečovací detenci

Průměrný věk při ukončení zabezpečovací detence	42 let
Průměrný počet let strávený v zabezpečovací detenci ke konci roku 2017 (současní i bývalí chovanci)	4 roky
Průměrný počet let strávený v zabezpečovací detenci chovanci, kterým zabezpečovací detence již skončila	6 let
Minimální a maximální počet let strávených v zabezpečovací detenci chovanci, kterým zabezpečovací detence již skončila	1,5–7,5
Průměrný počet let strávený v zabezpečovací detenci chovanci, u kterých zabezpečovací detence ještě trvá	4 roky

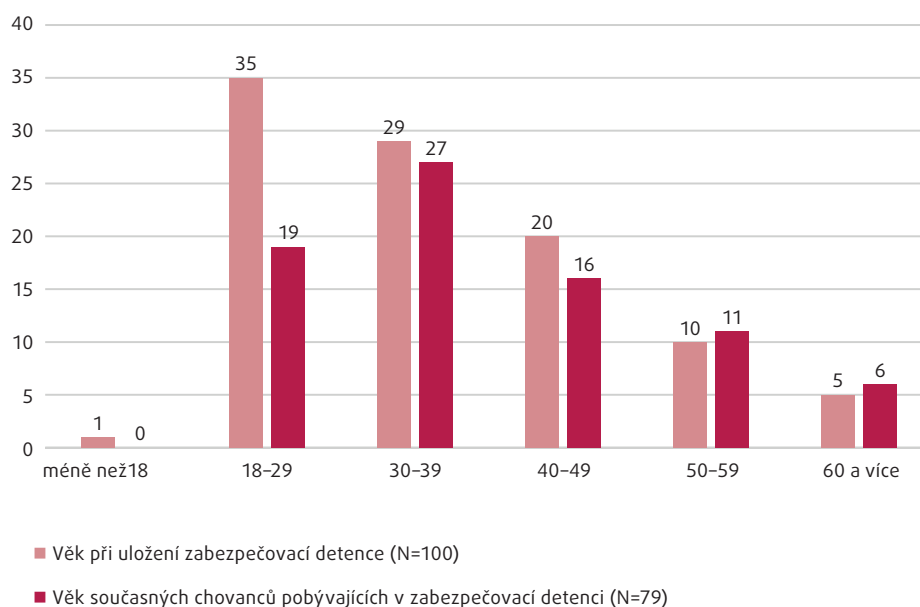
Graf 3 zobrazuje věkovou strukturu osob v čase uložení zabezpečovací detence a věkovou strukturu osob v současnosti pobývajících v zabezpečovací detenci. Jak vidno, nejmladšímu chovanci byla uložena zabezpečovací detence ještě před dosažením zletilosti. Na druhé straně, zabezpečovací detence byla uložena i pěti chovancům, kterým již v té době bylo 60 a více let. Ke konci roku 2017 pobývalo

60 Vězeňská služba ČR. Statistická ročenka Vězeňské služby ČR 2017 [online pdf]. [cit. 31. 8. 2018] <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2018/10/Statistick%C3%A1-ro%C4%8Denka-2017.pdf>.

VI) Analýza rozhodnutí o uložení zabezpečovací detence

v zabezpečovací detenci šest osob nad 60 let; nejstarší chovanec má 68 let, co může vzbuzovat otázky, zda i v tomto vyšším věku stále ještě představuje nebezpečí pro společnost.

Graf 3 Věková struktura osob v zabezpečovací detenci

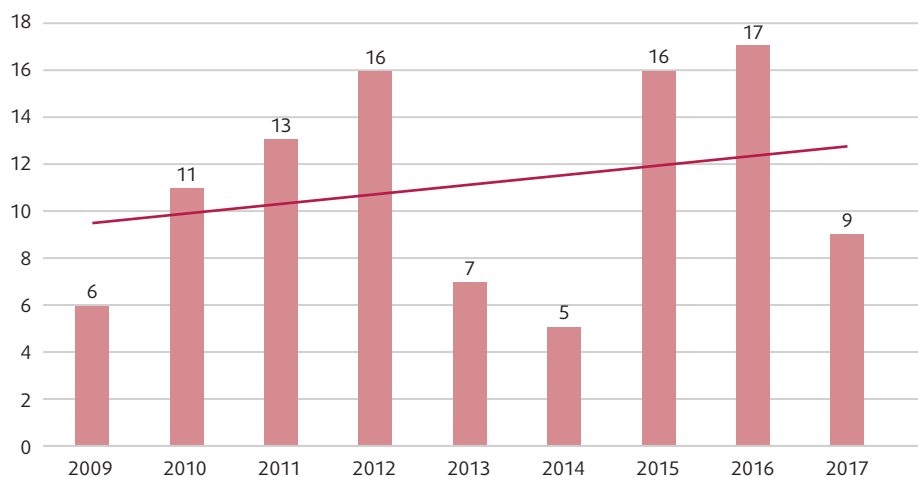

b) Ukládání zabezpečovací detence

Jelikož je zabezpečovací detence stále ještě poměrně novým druhem ochranného opatření, další část analýzy se zaměřuje na to, jak se četnost jejího ukládání mění v čase. Připomínám však, že vycházím pouze z rozhodnutí, na základě nichž chovanci byli nebo jsou v zabezpečovací detenci. Nezohledňuji počty rozhodnutí uložení zabezpečovací detence vedle výkonu trestu, pokud odsouzení dosud nenastoupili do zabezpečovací detence. Jak ilustruje Graf 4, zabezpečovací detence byla od roku 2009 do konce roku 2017 uložena celkem 100 osobám, přičemž jejich počet meziročně výrazně kolísá; v průměru jde zhruba o deset osob ročně. Co je důležité, lineární trendová přímka naznačuje postupný mírný nárůst využívání tohoto opatření.

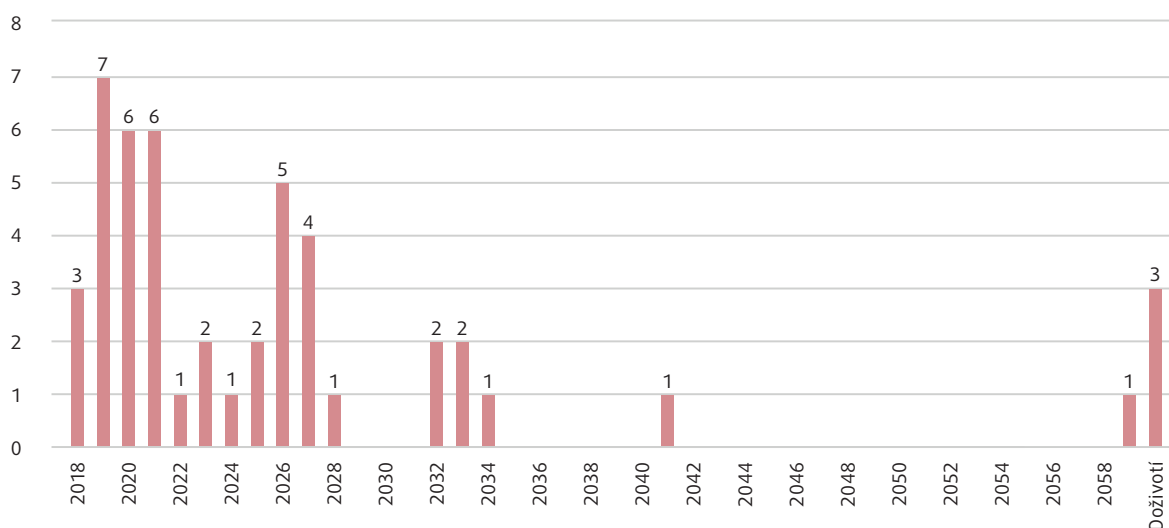
VI) Analýza rozhodnutí o uložení zabezpečovací detence

Graf 4 Počty osob, kterým byla uložena zabezpečovací detence v jednotlivých letech (N=100)

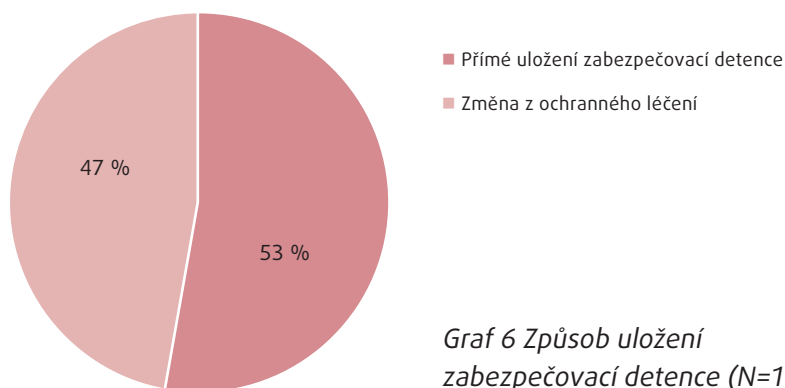
Dále, dle sdělení Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR je zabezpečovací detence již teď uložena dalším 48 osobám (k 31. prosinci 2017), které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody a do zabezpečovací detence nastoupí po skončení výkonu. Nejvíce z nich by do zabezpečovací detence mělo nastoupit v nejbližších deseti letech (Graf 5).

Graf 5 Plánované nástupy do zabezpečovací detence (N=48)

Zabezpečovací detence může být uložena buď přímo, nebo změnou z ochranného léčení. Jak ukazuje Graf 6, oba způsoby byly využívány zhruba stejně často, mírně ale převažovalo přímé uložení zabezpečovací detence (u 53 % chovanců).

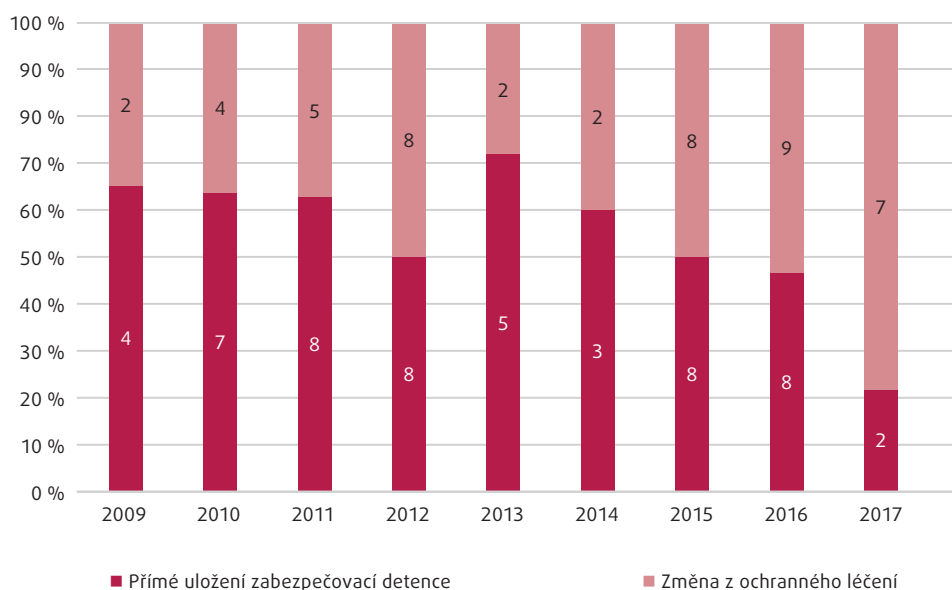
VI) Analýza rozhodnutí o uložení zabezpečovací detence

Graf 6 Způsob uložení zabezpečovací detence (N=100)

Meziroční srovnání frekvence jednotlivých způsobů ukládání zabezpečovací detence (Graf 7) ukazuje, že za uplynulých pět let výrazně vzrůstá počet i podíl osob, kterým byla zabezpečovací detence uložena jako změna z ochranného léčení. V roce 2017 tento podíl dosáhl téměř 80 %. To lze také přisuzovat legislativním změnám provedeným na sklonku roku 2011, které rozšířili možnost změny ochranného léčení na zabezpečovací detenci.

Graf 7 Počet osob, kterým byla uložena zabezpečovací detence, dle způsobu uložení v jednotlivých letech (N=100)

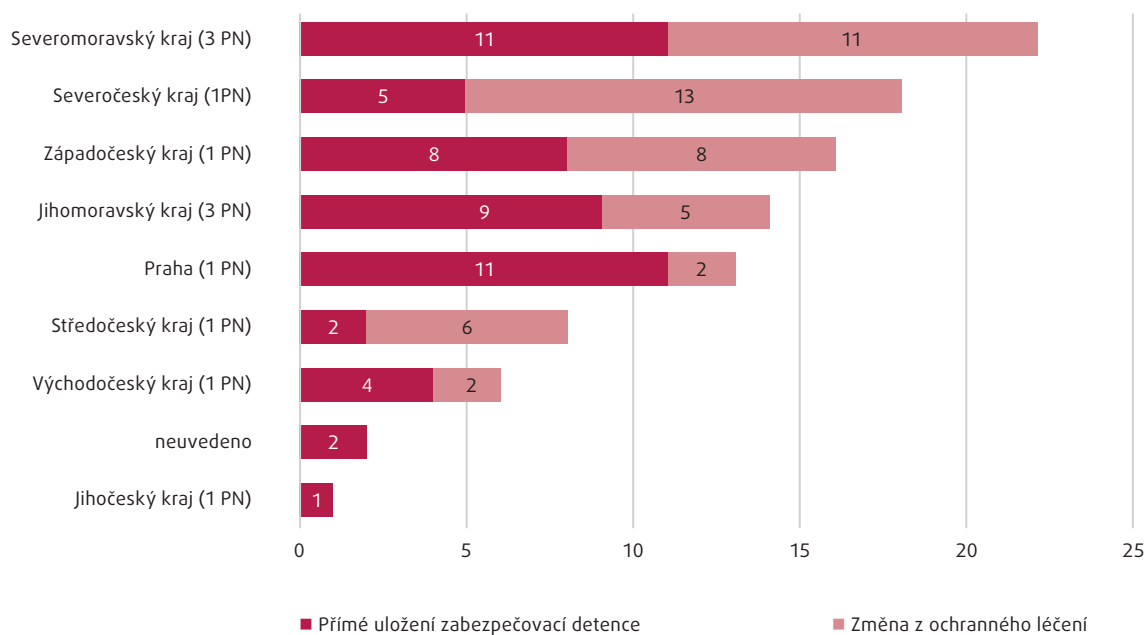
Počet uložení zabezpečovací detence kolísá nejen v průběhu času, ale poměrně výrazně se liší i regionálně (Graf 8). Od roku 2009 do roku 2017 bylo toto opatření nejčastěji uloženo soudy v Severomoravském kraji (22 osob), Severočeském kraji (18 osob) a Západočeském kraji (16 osob).⁶¹ Naopak, v Jihočeském kraji šlo za celé sledované období pouze o jednu osobu. Vzhledem k tomu, že zabezpečovací detence je často uložena změnou z ochranného léčení, dalo se předpokládat, že tato regionální struktura by

61 S ohledem na relativně nízký počet rozhodnutí vycházím při regionálním členění z územního členění státu dle zákona č. 36/1960 Sb., o územním členění státu, ve znění pozdějších předpisů, protože tyto jednotky jsou větší a zároveň odpovídají i územnímu členění okresních, resp. krajských soudů dle zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, znění pozdějších předpisů, které rozhodují o uložení zabezpečovací detence.

VI) Analýza rozhodnutí o uložení zabezpečovací detence

mohla souviset s počtem psychiatrických nemocnic nebo léčeben (dále jen zjednodušeně psychiatrické nemocnice) v jednotlivých krajích – Graf 8 ale žádnou podobnou souvislost nenaznačuje.⁶² Podstatným prvkem, který má vliv na počet změn z ochranného léčení na zabezpečovací detenci, je také počet pacientů v ochranném léčení k tomu blíže v grafu číslo 15.

Graf 8 Počet osob, kterým byla uložena zabezpečovací detence, dle způsobu uložení a krajů (N=100)

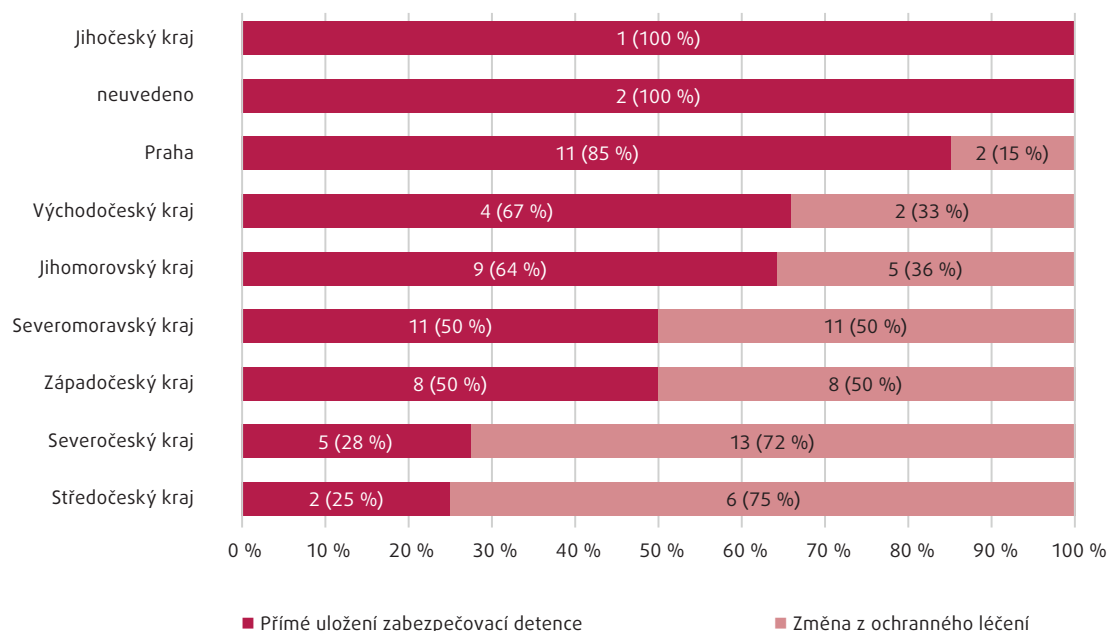

Další otázkou bylo to, zda a jak se mezi jednotlivými kraji liší četnost jednotlivých způsobů ukládání zabezpečovací detence. Jak ilustruje Graf 9, i v tomto ohledu jsou patrné značné regionální odlišnosti. Změna z ochranného léčení je využívána zejména soudy v Středočeském (75 % případů) a Severočeském (72 % případů) kraji, naopak, tato možnost se pouze ojediněle využívá v Praze (jen 2 případy, celkem 15 %), a v Jihočeském kraji nebyl zaznamenán ani jeden takový případ.

62 Uvádím počty psychiatrických nemocnic, v nichž byl k 31. 12. 2016 alespoň 1 pacient s nařízenou ochranou léčbou. Přehled všech psychiatrických nemocnic v roce 2016 s uvedením krajů a okresů dostupný např. v Psychiatrická péče 2016. Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR [online pdf]. 2016. ISBN 978-80-7472-167-0. [cit. 7. 9. 2018] S. 21 a násl. Dostupné z: <https://www.uzis.cz/system/files/psych2016.pdf>.

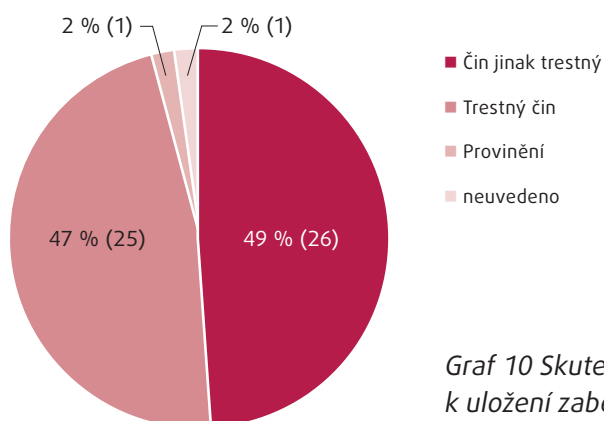
VI) Analýza rozhodnutí o uložení zabezpečovací detence

Graf 9 Počet a podíl osob, kterým byla uložena zabezpečovací detence, dle způsobu uložení a krajů (N=100)

c) Přímé uložení zabezpečovací detence

Další část analýzy se zaměřuje specificky na případy přímého uložení zabezpečovací detence (to se týká 53 z celkového počtu 100 osob umístěných od roku 2009 do roku 2017 do zabezpečovací detence). Co se týče skutku, na základě kterých došlo u těchto chovanců k omezení svobody (Graf 10), nejčastěji šlo o spáchání činu jinak trestného (49 %) a trestného činu (47 %).

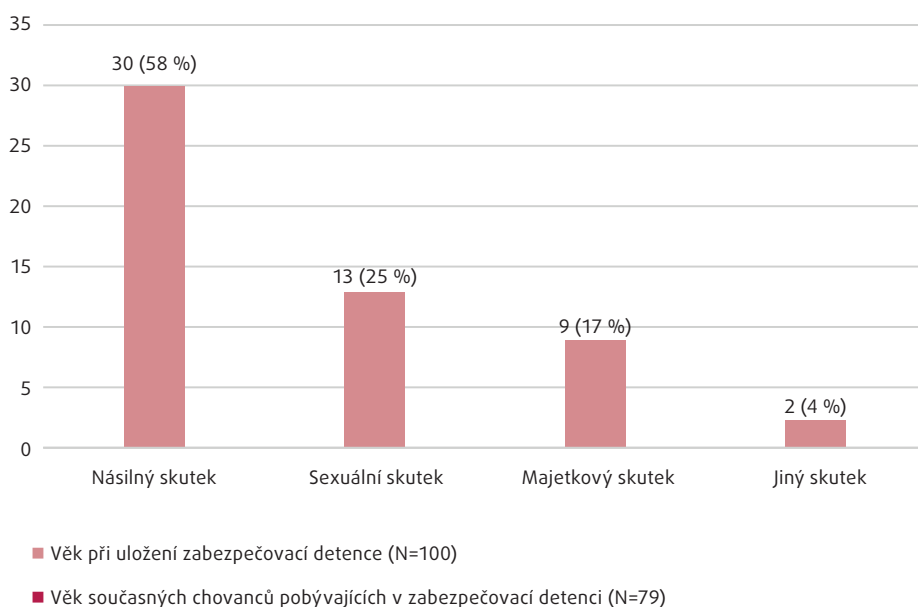
Graf 10 Skutek, na základě kterého došlo k uložení zabezpečovací detence (N=53)

U více než poloviny osob předcházelo přímému uložení zabezpečovací detence zejména spáchání násilného skutku (57 %), u čtvrtiny osob spáchání sexuálního trestného skutku, a 17 % osob spáchalo majetkový skutek (Graf 11). Dvě osoby se dopustily více typů skutků najednou; součet podílů v grafu je

VI) Analýza rozhodnutí o uložení zabezpečovací detence

tak vyšší než 100 %. K uvedenému grafu uvádím, že loupež byla při kódování řazena mezi majetkové skutky i přesto, že znakem skutkové podstaty je užití nebo pohrůžka násilí a systematicky je řazena v trestním zákoníku mezi trestné činy proti svobodě.

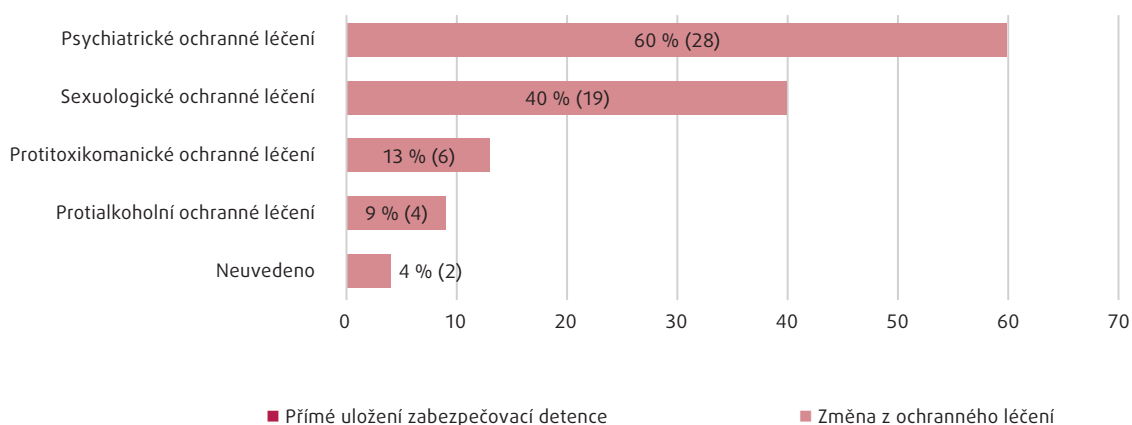
Graf 11 Typ skutku, jehož spáchání předcházelo přímému uložení zabezpečovací detence (N=53)

d) Změna z ochranného léčení na zabezpečovací detenci

Druhým způsobem, jak se mohou chovanci dostat do zabezpečovací detence, je změna z ochranného léčení (to se týká 47 z celkového počtu 100 osob umístěných od roku 2009 do roku 2017 do zabezpečovací detence). Jak ukazuje Graf 12, ve většině případů (60 % osob) šlo o změnu z psychiatrického ochranného léčení, u 40 % osob šlo o sexuologické ochranné léčení, a další typy ochranného léčení byly již méně časté (u některých osob se typy kombinovaly; součet podílů v grafu je tak vyšší než 100 %).

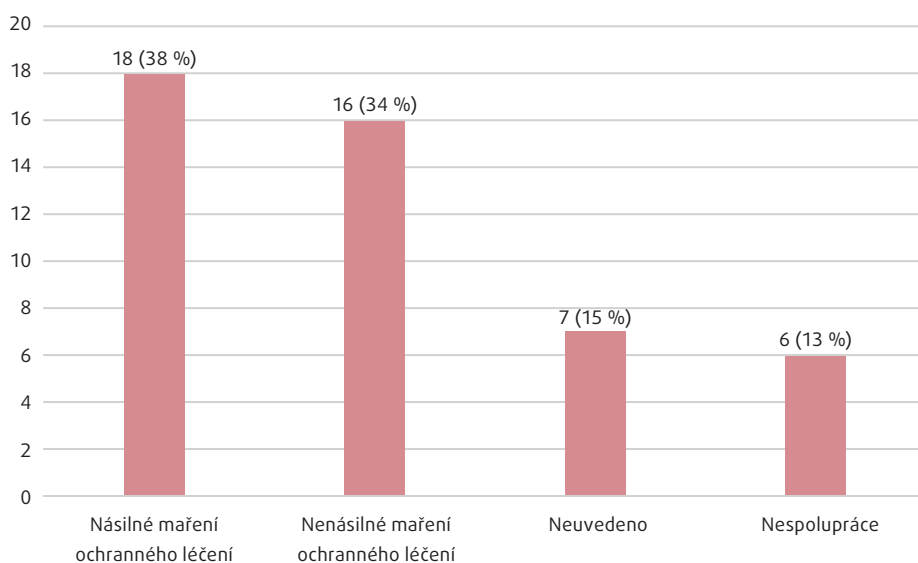
Graf 12 Typ ochranného léčení předcházejícího zabezpečovací detenci (N=47)

VI) Analýza rozhodnutí o uložení zabezpečovací detence

Důvodem pro změnu ochranného léčení na zabezpečovací detenci (Graf 13) bylo zejména násilné (38 % osob) a nenásilné (34 %) maření ochranného léčení; nespolupráce byla méně častá. Tyto údaje je ale nutné brát pouze jako orientační, protože byly získány zpětnou kategorizací při čtení soudních rozhodnutí, na základě subjektivního posouzení a interpretace textu. Pod násilným mařením ochranného léčení rozumím užití násilí proti personálu, pacientům, věcem. Pod nenásilným mařením rozumím útěky, aktivní nespolupráci, užívání drog a alkoholu, nadávky, ale bez brachiální agrese. Pod nespolupráci řadím pasivitu, nebo pokud byla nespolupráce v rozhodnutí zmiňována jako hlavní důvod změny.

Graf 13 Důvody změny ochranného léčení na zabezpečovací detenci (N=47)

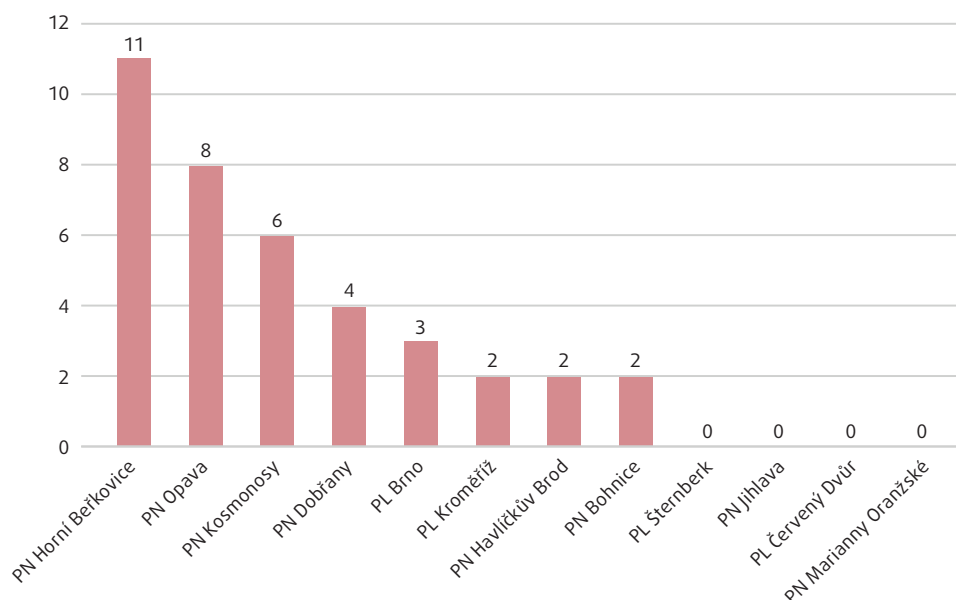
Jak již bylo zmíněno výše, počet i podíl osob, kterým byla uložena zabezpečovací detence změnou z ochranného léčení, se regionálně liší. To by mohlo naznačovat nejen odlišnou rozhodovací praxi soudů, ale i odlišný přístup nemocnic – i když o změně vždy rozhoduje okresní soud, činí tak zpravidla na návrh psychiatrické nemocnice. Graf 14 ukazuje, že mezi nemocnicemi jsou v tomto ohledu patrné značné rozdíly. Změna z ochranného léčení na zabezpečovací detenci byla provedena nejčastěji u pacientů PN v Horních Beřkovících (11 osob); naopak, čtyři nemocnice tento návrh za sledované období nevznesly ani jednou anebo ho vznesly, ale soud o něm rozhodl záporně.⁶³

Z provedené analýzy také vyplývá, že ze 47 rozhodnutí o změně ochranného léčení jich bylo vydáno 10 před 1. 12. 2011. Ze zbývajících 37 rozhodnutí vydaných od 1. 12. 2011 je 21 rozhodnutí o změně na zabezpečovací detenci bez podmínek pro přímé uložení zabezpečovací detence, v 6 případech došlo ke změně na zabezpečovací detenci za podmínek pro přímé uložení a v dalších 10 případech není z rozhodnutí patrné, zda došlo k přeměně za nebo bez podmínek pro přímé uložení.

63 Opět uvádím psychiatrické nemocnice, v nichž byl alespoň jeden pacient v ochranném léčení k 31. 12. 2016.

VI) Analýza rozhodnutí o uložení zabezpečovací detence

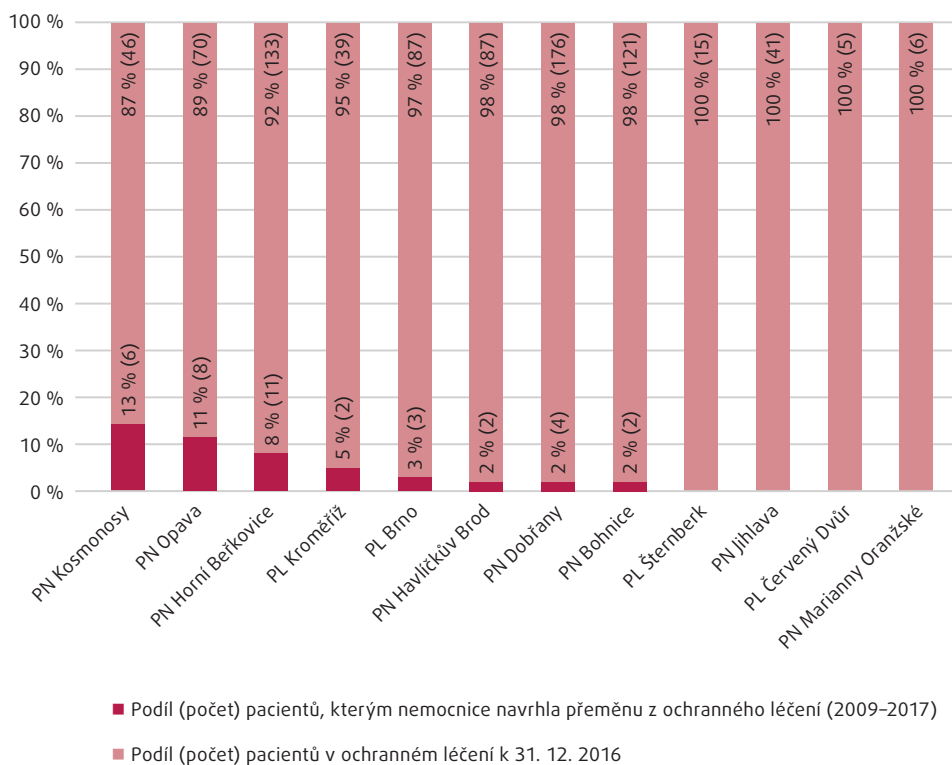
Graf 14 Nemocnice, ve které se pacient nacházel před změnou z ochranného léčení

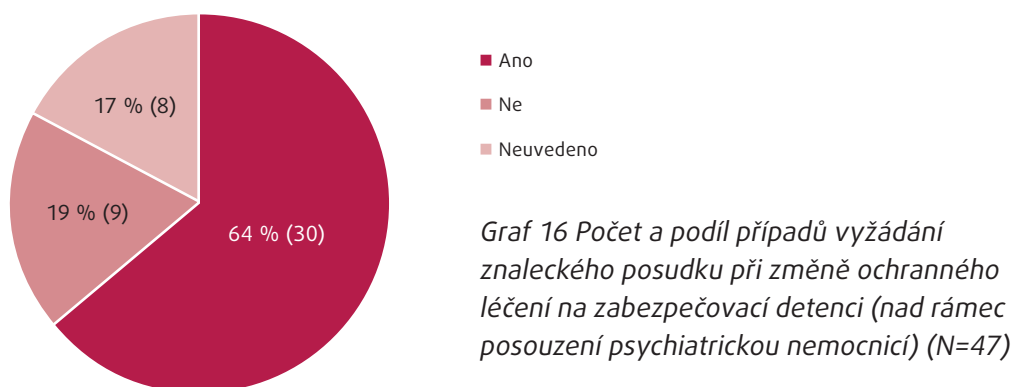
Samozřejmě, při interpretaci těchto údajů je nutné brát v úvahu i velikost nemocnic, či přesněji celkový počet pacientů v ochranném léčení v jednotlivých nemocnicích za sledované období. Tímto údajem ale za celé období v letech 2009 až 2017 nedisponuji. Od Ministerstva zdravotnictví mám z předchozího šetření k dispozici počet pacientů v ochranném léčení k 31. prosinci 2016; alespoň pro ilustraci je proto podíl pacientů, u kterých jednotlivé nemocnice navrhly změnu z ochranného léčení na zabezpečovací detenci, vypočítán z počtu pacientů v ochranném léčení k 31. prosinci 2016. Vzhledem k tomu, že nejde o stejná časová období, je nutné Graf 15 brát pouze velice orientačně. Naznačuje, že častější tendenci navrhnout změnu z ochranného léčení na zabezpečovací detenci má vzhledem k počtu pacientů v ochranném léčení PN Kosmonosy a PN Opava. Opět je ale nutno upozornit, že vzhledem k odlišným časovým obdobím je nutné tyto údaje brát s odstupem.

VI) Analýza rozhodnutí o uložení zabezpečovací detence

Graf 15 Podíly a počty pacientů, kterým nemocnice navrhla přeměnu z ochranného léčení, z celkového počtu pacientů v ochranném léčení

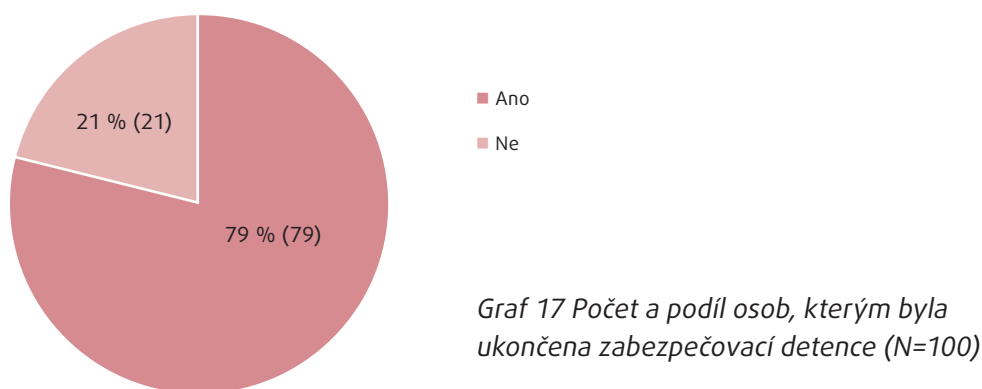

Jak ukazuje Graf 16, když soudy rozhodují o změně z ochranného léčení na zabezpečovací detenci, zpravidla – ve dvou třetinách případů – si vyžádají znalecký posudek nad rámec posouzení ze strany samotné psychiatrické nemocnice. V necelé pětině případů si soud znalecký posudek nevyžádal, a u další necelé pětiny tato skutečnost nebyla z textu soudního rozhodnutí jasná.

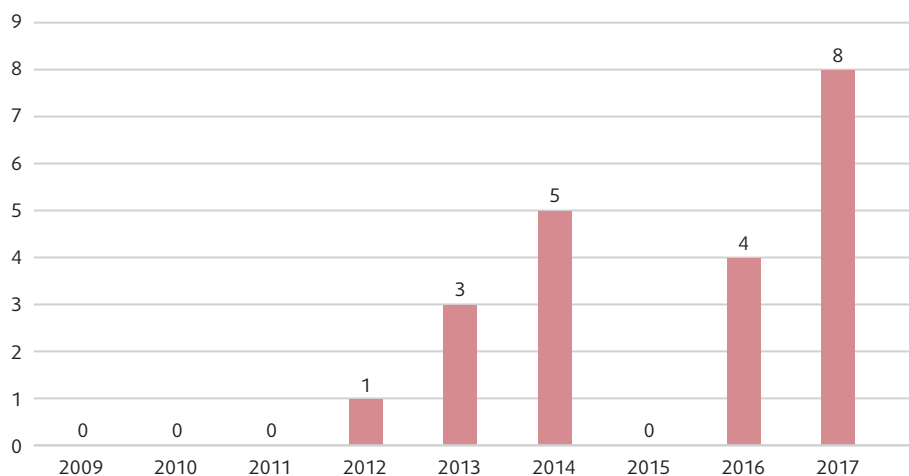

e) Ukončení zabezpečovací detence

Závěrečná část analýzy se zaměřuje na ukončování zabezpečovací detence. Jak je patrné z Grafu 17, když je člověku uloženo toto ochranné opatření, je pravděpodobné, že půjde o dlouhý, ne-li trvalý pobyt. Mezi lety 2009 a 2017 byla z celkového počtu 100 chovanců zabezpečovací detence ukončena pouze 24 osobám (avšak 3 z nich jsou opět zpět v zabezpečovací detenci a proto je započítávám do počtu chovanců, jimž zabezpečovací detence nebyla ukončena). Graf 18 dále ukazuje meziroční vývoj ukončování zabezpečovací detence – ročně zabezpečovací detenci opustí pouze několik málo osob, v některých letech dokonce vůbec nikdo (neuvádím počty chovanců, kteří jsou v zabezpečovací detenci opětovně).

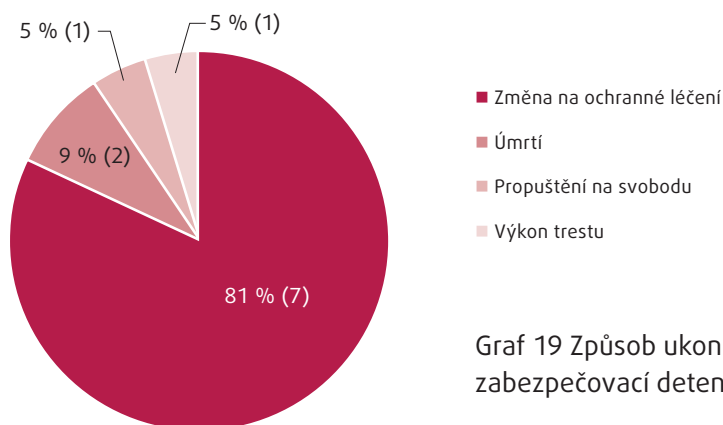
Graf 18 Počet osob, kterým byla ukončena zabezpečovací detence, dle roku ukončení (N=21)

Co se týče důvodu ukončení zabezpečovací detence (Graf 19), platí, že u velké většiny osob byla změněna na ochranné léčení (17 z 21 osob), u dvou osob bylo důvodem jejich úmrtí, pouze jedna osoba byla propuštěna na svobodu a další nastoupila do výkonu trestu odnětí svobody. Pokud se dále zaměříme na profil lidí, kterým byla zabezpečovací detence ukončena změnou na ochranné léčení nebo propuštěním na svobodu (celkem 18 osob), lze říct, že většině z nich (14 z 18) byla zabezpečovací detence uložena přímo (předcházela tomu shodně v pěti případech násilný nebo sexuální trestný čin, ve třech případech majetkový trestný čin, a v jednom případě jiný trestný čin). Pouze ve čtyřech případech šlo o změnu

VI) Analýza rozhodnutí o uložení zabezpečovací detence

z ochranného léčení (dvakrát kvůli násilnému maření ochranného léčení, jedenkrát kvůli nenásilnému maření, a v jednom případě tato informace nebyla uvedena).

Graf 19 Způsob ukončení zabezpečovací detence (N=21)

Na základě údajů o počtu a podílu osob, kterým byla zabezpečovací detence uložena opakovaně, se jeví, že opakované uložení zabezpečovací detence není nikterak významné. Z celkového počtu 22 reálně propuštěných chovanců (24 chovancům byla ukončena zabezpečovací detence, ale z toho 2 úmrtí), kteří mezi lety 2009 až 2017 pobývali v zabezpečovací detenci, se v ní opakovaně ocitli pouze tři (14%).

3) Shrnutí analýzy rozhodnutí

Výzkum veřejné ochránkyně práv ukazuje, že zabezpečovací detence jako poměrně nový druh ochranného opatření uplatňovaný od roku 2009 je využívána čím dále tím častěji, a že stoupá počet případů, kdy je uložena změnou z ochranného léčení. Zároveň, když je člověku toto opatření uloženo, zpravidla se jedná o dlouhý pobyt, který je ukončen pouze několika málo osobám ročně.

- K 1. lednu 2018 pobývalo v zabezpečovací detenci 79 chovanců, kteří byli zpravidla umístěni v Opavě (59 %), přičemž šlo z velké většiny o muže (92 %). Průměrný věk chovanců je 40 let, průměrná délka pobytu je ke konci roku 2017 čtyři roky (hodnota za současné i bývalé chovance). V zabezpečovací detenci pobývá i šest osob nad 60 let, jedna z nich má dokonce 68 let, co může vzbuzovat otázky, zda i v tomto vyšším věku stále ještě představuje nebezpečí pro společnost.
- Od roku 2009 do roku 2017 pobývalo v zabezpečovací detenci celkem 100 osob (šlo o chovance, kteří v zabezpečovací detenci v současnosti pobývají, nebo ji již opustili). Do zabezpečovací detence ročně nastoupí zhruba deset osob ročně, přičemž tyto počty se v průběhu let postupně zvyšují - toto ochranné opatření je tedy využíváno čím dále tím častěji. Dle sdělení Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR je zabezpečovací detence již teď uložena ještě dalším 48 osobám, které do ní nastoupí po skončení výkonu trestu odnětí svobody.
- Oba způsoby uložení zabezpečovací detence – přímo („ze svobody“ nebo po spáchání trestného činu/činu jinak trestného během ochranného léčení) i změnou z ochranného léčení – byly ve zkoumaném období využívány zhruba stejně často. V posledních pěti letech ale výrazně roste četnost druhé uvedené možnosti: vzrůstá počet osob, kterým byla zabezpečovací detence uložena jako změna z ochranného léčení (v roce 2017 šlo až o 80 % případů). Frekvence ukládání zabezpečovací detence i využívání jednotlivých typů se mezi kraji poměrně značně liší.
- Přímé uložení se týká 53 z celkového počtu 100 osob, které byly od roku 2009 do roku 2017 umístěny do zabezpečovací detence. Co se týče skutku, na základě kterého došlo u těchto chovanců k omezení svobody, nejčastěji šlo o spáchání činu jinak trestného (49 %) a trestného činu (47 %). Zpravidla šlo o násilný (57 %) nebo sexuální (25 %) skutek.
- Celkem 47 ze 100 osob, které byly od roku 2009 do roku 2017 umístěny do zabezpečovací detence, bylo toto opatření uloženo jako změna z ochranného léčení. Zabezpečovací detenci nejčastěji předcházelo psychiatrické (60 %) a sexuologické (40 %) ochranné léčení. Důvodem změny na zabezpečovací detenci bylo zejména násilné (38 %) a nenásilné (34 %) maření ochranného léčení. Co se týče četnosti navrhování této změny, mezi jednotlivými psychiatrickými nemocnicemi panují poměrně značné rozdíly.
- Když je člověku uložena zabezpečovací detence, je pravděpodobné, že půjde o dlouhý, ne-li trvalý pobyt: mezi lety 2009 až 2017 byla z celkového počtu sto chovanců zabezpečovací detence ukončena pouze 21 osobám. Ročně tedy zabezpečovací detenci opouští pouze několik málo osob, v některých letech dokonce vůbec nikdo. Většinou šlo o změnu na ochranné léčení (17 z 21 osob), pouze jediná osoba byla propuštěna na svobodu. Počet případů opětovného uložení zabezpečovací detence po propuštění ze zabezpečovací detence je velice nízký. Z celkového počtu 22 propuštěných chovanců, byla detence opětovně uložena třem (14 %).

ombudsman
veřejný ochránce práv